

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

**SOCIÁLNÍ DILEMATA RESOCIALIZACE PODMÍNĚNĚ
PROPUŠTĚNÝCH OSOB**

Autor práce: Bc. Štěpánka Lidová

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Studijní program: Etika v sociální práci (PS)

2022

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

V Českých Budějovicích

.....
Štěpánka Lidová

Poděkování

Touto cestou bych ráda velmi poděkovala panu doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D., který mě při zpracování diplomové práce ochotně vedl. Děkuji mu za jeho cenné odborné rady, podporu, pomoc a trpělivost. Za trpělivost také děkuji své rodině a blízkým přátelům, kteří to se mnou v době psaní práce neměli jednoduché. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svému odbornému konzultantovi PhDr. Jaroslavu Hálovi za jeho ochotu spolupracovat a doplnit mé povědomí ohledně vězeňské praxe.

Obsah

Úvod	5
1 Resocializace osob ve výkonu trestu odnětí svobody	7
1.1 Penitenciární péče	9
1.2 Zaměstnávání osob ve výkonu trestu	11
2 Resocializace podmíněně propuštěných osob	14
2.1 Postpenitenciární péče	19
2.2 Pracovní integrace podmíněně propuštěných osob	22
3 Probační a mediační služba v průběhu resocializace	26
3.1 Projekty resocializace podmíněně propuštěných osob v rámci Probační a mediační služby	31
4 Nástroje začlenění podmíněně propuštěných osob.....	36
4.1 Program zacházení.....	36
4.2 Práce jako nástroj resocializace.....	38
4.3 Programy prevence trestné činnosti	40
5 Dilematické situace.....	44
5.1 Dilemata pracovní integrace podmíněně propuštěných	46
6 Psychologický pohled a reflexe.....	48
7 Závěr.....	50
Seznam použitých zdrojů	52
Seznam příloh.....	55
Přílohy	56
Bibliografický odkaz, klíčová slova, abstrakt.....	62

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám dilematickými situacemi v průběhu resocializace podmíněně propuštěných. Popisuji zde cílovou skupinu i zvolenou problematiku. Avšak kvůli zúžení tématu se tato práce zaměřuje primárně na dilemata vznikající v souvislosti se získáním a udržením zaměstnání, ostatních dilemat se dotýká pouze okrajově. Proces opětovného začlenění blíže popsany v první kapitole práce nezahrnuje pouze pracovní resocializaci, nýbrž obsahuje celou škálu kategorií začlenění ve společnosti. Jelikož se práce zabývá pouze vzhledem do situace znovuzачlenění podmíněně propuštěných osob, bylo pro mě důležité vybrat a specifikovat alespoň jednu oblast tohoto složitého procesu.

Toto téma jsem si vybrala nejen z důvodu dlouhodobého osobního zaujetí pro problematiku podmíněného propuštění, ale také proto, že je dle mého názoru opomíjené. Většina sociálních pracovníků a odborníků řeší pouze problémy u řádně propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody a na podmíněně propuštěné tolik necílí. Zdrojem mé inspirace pro zvolení tohoto tématu byla mimo jiné má osobní praxe s touto cílovou skupinou a má bakalářská práce, kde jsem ve svém kvalitativním výzkumu řešila problémy sociální práce právě v průběhu podmíněného propuštění. Proto jsem se zde rozhodla poskytnout čtenářům náhled do této problematiky více ze strany samotných podmíněně propuštěných osob. Získání nového náhledu na instituci podmíněného propuštění a pracovní integrace by mohlo být také přínosem pro aktuální postpenitenciární praxi.

Cíl mé práce spočívá zejména v popsání a shrnutí dilematických situací, které řeší podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, přičemž se zaměřuji zejména na problematiku získání a udržení zaměstnání těchto osob. Tato dilemata zjistím pomocí rozhovorů s otevřenými otázkami u cílové skupiny, při kterých nevstupuji informantům do jejich projevu, ač občas mohou odbočit od mnou položené otázky. Jedná se tedy o sondáž k danému tématu. Mým úkolem v této práci není hodnotit rozhodnutí podmíněně propuštěných ani pomáhat jim řešit jejich problémy. Jelikož se jedná převážně o dilematické situace, které cílová skupina mohla v souvislosti s podmíněným propuštěním zažít, nelze zde hodnotit správnost jejich počinání. Rozhovory ovšem můžou být inspirací pro každého čtenáře k zamyšlení, zda by v situaci informantů jednal stejně.

V práci naleznete prolínání odborné literatury s mou vlastní sondou, kde se tyto snažím komparovat, případně potvrzovat. Struktura práce je tedy ze začátku převážně teoretická, dále se však objevují již mnou zjištěné poznatky. Do procesu znovuzачlenění podmíněně propuštěných osob je začleněno několik subjektů, které také níže popisuji. Každý subjekt má svou specifickou roli, ovšem tyto role se vzájemně prolínají, a tudíž je kladen důraz na propojenost jejich práce.

Logické sestavení jednotlivých kapitol a podkapitol diplomové práce je na základě provázanosti textu a zaměření daných částí práce. Jak zde bylo zmíněno, první kapitolu věnuji obecnému vymezení pojmů, jako je resocializace, penitenciární péče a zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve druhé kapitole a jejich

podkapitolách se zabývám konkrétní cílovou skupinou a dobou po propuštění z věznice. Zároveň již zde věnuji pozornost pracovní integraci podmíněně propuštěných jedinců. Třetí kapitola popisuje činnost Probační a mediační služby v České republice, přičemž větší pozornost věnuji podmíněnému propuštění a resocializačním programům, které mají někteří jedinci povinnost splnit. Další kapitola je o nástrojích resocializace podmíněně propuštěných, kde se zaměřuji na program zacházení s odsouzenými a práci jako jeden z klíčových nástrojů resocializace. Dále se zde také zabývám preventivními programy, které mají podmíněně propuštěným zjednodušit návrat a plynulý přechod do svobodného života bez konfliktu se zákonem. Tyto programy se zabývají mimo jiné primární prevencí, která působí na širokou veřejnost a snižuje tím četnost kriminální činnosti.

Pátá kapitola je zaměřena na dilematické situace, které mohou vzniknout v souvislosti se začleněním podmíněně propuštěných osob, ale také popisuje obecně popsaná dilemata podle Musila (2004). V poslední kapitole se zaměřuji na psychologické faktory uvěznění, podmíněného propuštění a výše popsaných dilemat. Jelikož se jedná o dilemata na psychologické úrovni, popisuji v poslední kapitole psychologicko-společenský dopad podmíněného propuštění a samotného uvěznění. Z logiky trestu odnětí svobody vyplývá, že se jedná o razantní zásah do práv člověka, která jsou garantována Listinou základních práv a svobod. Zároveň je v moderní penologii zřetelná snaha o humánní a individuální přístup, ovšem stále je větší důraz kladen na plnění funkcí trestu odnětí svobody, které jsou mu vlastní. Je známým faktem, že je český vězeňský systém přetížený, a tudíž spatřuji v alternativních trestech a podmíněném propouštění na svobodu velký potenciál. Závěrem celou práci i s výsledky sondy shrnuji a snažím se o rozvinutí některých úvah nad dilematy.

Práce je pro resocializaci klíčovým činitelem díky finančním zdrojům, které s sebou přináší. Bez těchto zdrojů často dochází u propuštěných k recidivě. V České republice je stále práce důležitým kulturním faktorem, což je jeden z důvodů, proč je na podmíněně propuštěné vyvíjen tlak při jejím hledání. Tento tlak ze strany společnosti, ale i jedinců je dán sociální politikou státu, která se snaží o nezávislost občanů na systému sociálních dávek. Proto si většina podmíněně propuštěných časem najde nějaké zaměstnání ať už v podobě brigády, či práce tzv. na černo. Práce je tedy důležitou součástí opětovného začlenění i z důvodu obnovení si jisté nezávislosti na politickém systému.

Diplomová práce se opírá především o zdroje z české odborné literatury, jako je např. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů* od P. Šterna a kol., *Quo vadis poena* od J. Hály či *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky* od J. Vetešky. Dále jsou zde využité i některé zahraniční zdroje, jako je například článek od E. Mydlíkové *Motivačný trénink vězněného před jeho prepustením na slobodu* nebo kniha od L. Kleskeň *Sociálna práca s obvinenými, odsúdenými a prepustenými* či od M. Luleia *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*.

1 Resocializace osob ve výkonu trestu odnětí svobody

V první kapitole své diplomové práce jsem se rozhodla objasnit resocializaci a její průběh při výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o stěžejní téma mé práce, které obsahuje mnoho ovlivňujících faktorů a oblastí působení. Zatím tedy nejde o specifickou pracovní resocializaci, ale o vymezení celého procesu opětovného začlenění, který je nutné znát před dalším popisem.

Pojem resocializace neboli znovuzачlenění je definován jako proces, kdy se jedinec nachází na okraji společnosti a usiluje o obnovení sociálních vazeb, které byly vlivem určitých faktorů poškozeny či ztraceny. Jde tedy o přizpůsobení se životu v dané společnosti nebo komunitě. Můžeme také mluvit o proměně identity, kdy se vyloučená osoba snaží naučit novým rolím a zvykům při potlačení těch starých.¹ Proces resocializace má tedy za úkol společensky sankcionované jedince (ty, kteří vybočili ze všeobecně uznávaného systému) přeučit kulturním normám tak, aby byli plně začlenění do tohoto systému.²

Resocializace může mít dvojí podobu. První je dobrovolná, kdy dospělý člověk přijímá novou roli ve společnosti a musí kvůli svému postavení potlačit staré návyky a přijmout nové (např. získání nové práce, vstup do armády, svatba). Druhá podoba resocializačního procesu je tzv. nedobrovolná. O této resocializaci mluvíme v souvislosti s odsouzenými či sociálně vyloučenými.³

V některých případech se může jednat o resocializaci spontánní neboli neuvědomovanou, kdy pracovník nereguluje její průběh a nesnaží se ji urychlit. Tento druh procesu opětovného začlenění se nejčastěji objevuje v případech sociálního vyloučení dětí či adopce, proto je v souvislosti s naším tématem velmi ojedinělý. Rychlost a úspěšnost celého procesu je závislá na několika faktorech. Prvním faktorem je adaptace dané osoby na změnu sociálního charakteru, ochota změnit své životní hodnoty a schopnost podřídit se novým společenským normám. Další ovlivňující faktor je míra odlišnosti nového sociálního prostředí od toho, na které byl jedinec doposud zvyklý. Poslední důležitý faktor, od kterého se odvíjí úspěšnost znovuzачlenění, je otevřenost nového sociálního prostředí a celkového sociálního systému směrem k jedinci.⁴

Kvůli zajištění úspěšného návratu vězně do společnosti je podstatné, aby byly budovány pevné vztahy mezi extramurálním a intramurálním světem. Tedy světem mimo věznici a ve věznici.⁵ Propuštění jedinci se vrací do svobodné společnosti, která se svými pozitivy přináší i negativa představující pro propuštěné tzv. lákadla, jejichž vlivem by u takových osob mohlo dojít k recidivě. Je tedy velmi vítané, aby vězni měli před svým propuštěním navázané kvalitní vztahy s někým na svobodě.⁶ Z hlediska teoretického vymezení je důležité také zmínit, že pojem resocializace je stále u některých generací spojován s resocializací za dob bývalého režimu v Československu, kdy se jednalo primárně o převýchovu kriminálního v ukázkového socialistického dělníka. Tento pojem je stále používán, ač kvůli spojení s převýchovou

¹ BIERDEMADOVÁ, E, PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*, s. 9.

² VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 25.

³ Tamtéž, s. 26.

⁴ Srov. *Velký sociologický slovník, II. svazek, P–Z*, s. 924–925.

⁵ KRELL, W. *Angažování se dobrovolníků ve vězeňství: Občané integrují občany*, s. 40.

⁶ Tamtéž.

je dnes do určité míry neaktuální. Stále se jedná o určité přeučení starých návyků, ovšem bez jakéhokoliv politicky motivovaného konceptu.⁷

Proces znovuzачlenění by měl být podněcován pracovníky již ve výkonu trestu odnětí svobody dané osoby, ne pouze po samotném propuštění. Čím delší je délka výkonu trestu vězněného, tím obtížnější může být pro pracovníky vězeňské služby takového vězně motivovat. Ovšem existují určité nástroje, jak tento problém řešit (např. umožnění delší vycházky či jiné individuálně upravené výhody). Tyto nástroje jsou pracovníky využívány i v případě motivace vězněného k práci, která může resocializační proces odstartovat a je pro úspěšnou resocializaci stěžejní. Postupy a nástroje motivace jsou souhrnně nazývány jako zacházení a penitenciární péče, což je základní pojem pro vězeňskou praxi.⁸

Resocializaci lze rozdělit do dvou odlišných postupů opětovného začlenění vězňů. Jedná se o penitenciární a korektivní socializaci. Rozdělení na tyto postupy by mělo pomoci odlišit jedince, kteří mají problém se socializací, ale jejich znovuzачlenění není vyhodnoceno jako rizikové a s největší pravděpodobností nepovede k páčání trestné činnosti.⁹ Kvůli často nelehkému začlenění se v souvislosti s vězni užívá pojem korektivní resocializace. Jedná se o druhotnou socializaci vězňů, u nichž byla v dřívějších vývojových etapách socializace neúspěšná.¹⁰ Můžeme zde hovořit o deviantní socializaci, která proběhla působením různých nepříznivých faktorů. Nastává tedy v momentě, když dříve přijaté normy nebyly ve shodě s normami tehdejší většinové společnosti. V mnoha případech si resocializovaný osvojoval chování a normy skupiny při navazování sociálních vztahů se skupinou, jejíž normy byly v rozporu s normami majoritní společnosti.¹¹

Proces začlenění osob ve výkonu trestu je primárně zaměřený na proměnu v chování díky posilování smyslu pro odpovědnost, osvojování si nových kladných sociálních návyků a upevnění kladného vztahu k práci, potlačení sociální nepřizpůsobivosti, zvýšení kompetencí vězně a odstranění škodlivých návyků.¹² Také emocionální působení na odsouzeného se ukázalo jako klíčové pro jeho resocializaci. Díky tomuto působení dochází k zásahům do citové oblasti odsouzeného, které vedou ke korekci sociálních vztahů, revizi vidění vnějšího světa a změně projevů vůči negativním podnětům z okolního světa. Tato činnost je v rukou sociálního pracovníka a psychologa ve věznicí. Pokud by došlo k neodbornému zásahu, nemusela by následná resocializace odsouzeného proběhnout úspěšně. Jsou zde nejčastěji používány metody, jako jsou posílení slabých a potlačení silných emocionálních projevů či snaha o nápravu chyb a nedostatků v citovém vývoji odsouzeného.¹³

Dle povahy spáchaného trestného činu můžeme předem určit i správný postup snahy o opětovné začlenění. Například u pachatelů nedbalostní trestné činnosti můžeme zaznamenat mnohem větší snahu o kompenzaci způsobené škody a rychlejší nástup uvědomění si vlastního pochybení. U takových jedinců často převládá pocit viny

⁷ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*, s. 10.

⁸ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 34.

⁹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I., Úvod do teorie trestu a trestání*, s. 57.

¹⁰ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 26.

¹¹ KRAUS B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 63.

¹² NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*, s. 109.

¹³ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 105.

a pobyt ve vězení je pro ně pouze jednorázovou epizodou, nikoli důsledek předem připraveného činu bez lítosti k následkům.¹⁴

U odsouzených, kteří byli již jednou trestáni, hovoříme o opětovné resocializaci, která musí být podmíněna kladným přístupem jedince k samotnému procesu. V takových případech je třeba, aby se pracovníci podílející se na procesu znovuzачlenění snažili přijít na příčinu neúspěšné předešlé snahy o resocializaci.¹⁵ Úspěšnou resocializaci nezajistí pouze výchovné působení na odsouzeného se zhoršenou sociální přizpůsobivostí, ale také řada penitenciárních aktivit, jako je například doplnění vzdělání, rekvalifikace či pracovní a jiné poradenství.¹⁶

1.1 Penitenciární péče

Penitenciární péče probíhá ve vězeňském zařízení uložením trestu odnětí svobody a končí reintegrací pachatele do společnosti. Jedná se o soubor činností podporující opětovné začlenění jedince do společnosti již v průběhu trestu.¹⁷ Mezi tyto činnosti patří zejména speciální pedagogika, edukace a rekvalifikace, psychologie, sociologie a sociální práce.¹⁸ Z těchto činností plyne snaha o naplnění změny chování odsouzených a opětovné začlenění do většinové společnosti.

Úkolem všech oblastí penitenciární péče je resocializace odsouzených, ovšem každá oblast má své vlastní cíle. Cílem speciální pedagogiky je výchovné působení na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody. Toto působení má na starost veškerý personál věznice. Speciální pedagogika je zde uplatňována převážně vychovateli, ale také samotnými vězeňskými dozorci. Edukaci a reedukaci spojenou s rekvalifikací na konkrétní pracovní činnost provádí zejména sociální pracovník ve věznici. Jedná se o činnost, která by měla pomoci odsouzenému v lepším hledání práce po jeho propuštění. Tento pracovník má také na starost komunikaci s institucemi mimo věznici, které by mohly pomoci ve znovuzачlenění odsouzeného do společnosti po jeho propuštění. Edukativní aktivity také vedou někteří vychovatelé.¹⁹ Oblast psychologie je řešena zejména psychologem ve věznici, ale také se jí zabývá sociální pracovník v rámci své práce s odsouzeným. Psycholog zde převážně zkoumá problémy procesu penitenciární péče. Jde mu nejen o vězně jako individua, ale také o vězně jako celek. Zkoumá tedy život ve věznici a problémy s ním spojené (vztahy mezi vězni, personálem a vězni).²⁰

Při procesu penitenciární péče je velice důležitá motivace vězňů ke změně vlastního chování. V podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, jak je známe dnes, se většina dobrého chování u odsouzených orientuje pouze na vidinu osobního prospěchu. Ten může spočívat v materiálních výhodách, jako je např. zisk větší peněžité odměny za práci, nebo ve společenských výhodách, které mohou odsouzenému zabezpečit lepší postavení mezi ostatními vězni, jako např. čtenější možnost vycházek.²¹ Pomocí takové motivace většinou nelze dosáhnout úspěšné resocializace, protože se nejedná o cílovou,

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*, s. 94.

¹⁵ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie, Teorie a praxe zacházení s vězňenými*, s. 60.

¹⁶ VETEŠKA, J. a kol. *Psychologie kriminálního chování*, s. 60.

¹⁷ *Tamtéž*.

¹⁸ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*, s. 6.

¹⁹ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 28.

²⁰ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*, s. 20.

²¹ ŠAUEROVÁ, *Motivace odsouzených mužů ve výkonu trestu k účasti na celoživotním vzdělávání*, s. 152.

ale pouze o nástrojovou motivaci.²² Toto odlišení se od většiny vězňů je pro odsouzené důležitým faktorem pro postavení ve věznici, které pak může mít vliv na obtížnost zvládnutí výkonu trestu odnětí svobody. Největší motivací pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody bývá fakt, že při zařazení do pracovní činnosti či vzdělávacího programu budou za tuto iniciativu pozitivně posuzováni v průběžném i závěrečném hodnocení v případě, že by žádali o podmíněně propuštění.²³

Opětovného začlenění pomocí penitenciární péče lze dosáhnout tím, že se pachatel ke svému kriminálnímu jednání dozná a přijme ho i s jeho následky. V takové chvíli pachatel začne cítit vinu za spáchaný zločin a může usilovat o resocializaci.²⁴ Jednou z funkcí trestu je také vyrovnání se se spáchaným společensky nepřijatelným skutkem, tedy trestným činem. Odsouzený ve výkonu trestu dostává šanci učinit tři kroky, které jsou nazývány jako algoritmus výkonu trestu. Tyto tři kroky názorně popisuje vzorec SVĚDOMÍ > VINA > POKÁNÍ = NAROVNÁNÍ + REINTEGRACE. Pokud z nějakého důvodu nedojde u odsouzeného k samovolnému naplnění výše uvedeného algoritmu, jsou ve věznici odborníci, kteří mají za úkol mu s tímto pomoci (sociální pracovník, psycholog, vychovatel...). Celý algoritmus představuje pro mnohé vězně velice obtížný úkol a teprve po probuzení svědomí může odsouzený přejít ke druhému kroku, a to je pocit viny.²⁵ Je třeba si nejprve uvědomit, že někteří vězni jeví určité známky psychopatologie, a proto je pro ně naplnění algoritmu výkonu trestu odnětí svobody ještě obtížnější než pro vězně bez projevu této psychické poruchy. Může se také stát, že takovýto druh vězňů má naučené odpovědi pro psychology i sociální pracovníky, a tudíž u něj k žádnému znovuzачlenění do společnosti nedojde.²⁶

Pokání jako další krok je spíše praktickou částí procesu nápravy vězně. V této fázi odsouzený upřímně lituje své činy a projevem jeho lítosti je snaha o narovnání způsobené škody a narušených vztahů (upřímná omluva poškozenému, odpovídající finanční odškodnění poškozeného).²⁷ Druhým projevem pokání je pak resocializace jako taková. Tedy znovuzачlenění do majoritní společnosti, ve kterém odsouzenému mohou pomáhat různé instituce. Po naplnění všech kroků výše uvedeného procesu můžeme říct, že trest splnil svou regulativní a vyrovnávací funkci.²⁸

Výkon trestu odnětí svobody je klasifikován jako nejzávažnější trest pro odsouzené. Samotný fakt, že je jedinec vytržený z každodenního života, svého prostředí a okolí, je pro vězně velice náročný a může přejít až do krizové situace.²⁹ Vlivem negativních faktorů působících na odsouzeného v průběhu výkonu trestu odnětí svobody dochází k tzv. prizonizaci. Jedná se o proces, kdy se odsouzený adaptuje na chod vězení (přijímá pravidla a režim věznice) a akceptuje vězeňskou subkulturu. Nově přichozímu odsouzenému za drobné protiprávní delikty ve věznici bývá jeho chování normalizováno spoluvězni, kteří jsou odsouzeni za mnohdy závažnější trestnou činnost. V takové chvíli začne odsouzený vnímat svůj prohřešek jako nezávažný a své uvěznění za neoprávněné.³⁰

²² MYDLÍKOVÁ, E. *Motivačný trénink vězneného pred jeho prepustením na slobodu*, s. 41–44.

²³ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 32.

²⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*, s. 215.

²⁵ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 37.

²⁶ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 73.

²⁷ HÁLA J. *Quo vadis poena*, s. 39.

²⁸ *Tamtéž*.

²⁹ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 37.

³⁰ JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie*, s. 91.

Odsouzený se vlivem prizonizace může v průběhu výkonu trestu od svých spoluvězňů naučit novému protiprávnímu chování, které je schopen po svém propuštění v krizové situaci využít. Jedná se o přirozený jev, kdy se odsouzený snaží pouze „přežít“ vězení a přijme své spoluvězně za své mnohdy dočasné přátele.³¹ Odsouzený se při pobytu ve vězení často setkává se skutečnostmi, o kterých do této doby neměl žádné povědomí (např. hierarchie ve věznici, cigarety jako platidlo, nový jazyk, kterým se vězni dorozumívají, aby jim dozorcí nerozuměli...). Dále se zde může setkat s drogami či improvizovaným alkoholem. Čím déle prizonizace trvá, tím více se snižuje účinnost trestu ve svých hlavních podobách, tedy kladném působení na odsouzeného i znovuzачlenění po jeho propuštění.³² Je tedy namístě, aby s odsouzeným bylo pracováno již od jeho vstupu do výkonu trestu.³³

Penitenciární péče je péče o odsouzené osoby, která díky humanizaci vězeňství spočívá v učení a kladném působení na chování vězňů. Začíná přijetím odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody ve vstupním oddělení věznice a končí propuštěním. Odsouzený je od začátku výkonu trestu odnětí svobody připravován na své propuštění a s tím související následnou resocializaci. V průběhu celého procesu opětovného začlenění do společnosti je kladen důraz na vybudování nebo udržení pracovních návyků.³⁴

1.2 Zaměstnávání osob ve výkonu trestu

Důležitým nástrojem resocializace během výkonu trestu odnětí svobody je zaměstnání. Pracovní aktivita je zahrnuta v rámci programu zacházení (viz. kapitola č. 4), ale také ji vymezuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Tento zákon udává, že odsouzená osoba má povinnost pracovat, pokud je jí přidělena práce, a není uznána zdravotně nezpůsobilou k výkonu práce.³⁵

Výkon pracovní činnosti vždy záleží na věznici, avšak nesmí se jednat o práci, která by pro vězně představovala další trest. Bohužel z praxe vyplývá, že mnoho vězňů se se souvislou pracovní činností setkává prvně až ve věznici. Někteří přiznávají, že před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, ovšem bez pracovní smlouvy se zaměstnavatelem.³⁶ Motivace k usilování o pracovní místo ve výkonu trestu může být různá. Nejčastěji se ovšem jedná o vidinu polehčující okolnosti při žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu.³⁷ Práce pro odsouzené osoby může mít rovněž resocializační účinek, což je také jejím hlavním cílem. Jedná se o chvíli kontaktu s okolním světem, navazování nových sociálních vazeb s kolegy či nadřízeným, rozvíjení vlastních pracovních dovedností.³⁸ K úspěšnému znovuzачlenění samozřejmě nestačí pouze začlenění odsouzeného do pracovního procesu. Ovšem kladný vztah k práci jako takové je dobrým předpokladem pro opětovné začlenění jedince do společnosti. Získání práce má také vliv na sebeúctu odsouzeného a vyhýbání se prizonizaci.³⁹ Nutno dodat, že prizonizace může nastat i v práci mimo věznici, ve chvíli,

³¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 19.

³² VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 38.

³³ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 127.

³⁴ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 137.

³⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

³⁶ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 35.

³⁷ ŠAUEROVÁ, M. *Motivace odsouzených mužů ve výkonu trestu k účasti na celoživotním vzdělávání*, s. 149.

³⁸ JŮZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*, s. 373.

³⁹ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 124.

kdy je odsouzený zařazen do pracovní činnosti s některým spoluvězněm, který k ní má negativní postoj. Těmto situacím lze jen obtížně předejít. Je pak na svědomí každého odsouzeného, zda se nechá svým spoluvězněm svést z cesty za nápravou.⁴⁰

Další resocializační funkce zařazení odsouzeného do pracovní činnosti je částečné splacení finančního odškodnění oběti trestného činu, který spáchal, a také splacení některých dluhů, které před svým nástupem do výkonu trestu měl. Odměna za práci není tak vysoká, aby stačila na splacení celého finančního vyrovnání s obětí, ovšem splacením i malé části odsouzený snižuje pravděpodobnost svého sociálního vyloučení po opuštění věznice.⁴¹ Odměny za práci jsou stejně jako pracovní činnost rozděleny do skupin dle dosaženého vzdělání. Nejvyšší platové ohodnocení může získat odsouzený s magisterským titulem (až 13 750 Kč měsíčně), o něco nižší ohodnocení má odsouzený s maturitním vysvědčením či bakalářským titulem (až 11 000 Kč), výučním listem (až 8 250 Kč) a základním vzděláním (až 5 500 Kč). Finanční odměna za práci může být také rozdělena podle odpracovaných hodin odsouzeného či rozdělení provozu firmy.⁴² Odměnu za práci vyplácí vždy věznice. Každý odsouzený má při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody zřízený vlastní účet, na který mu tato odměna chodí. Věznice jakožto správce účtů odsouzených strhává z finanční odměny zdravotní a sociální pojištění. Dále pak může strhávat výlohy na výkon trestu, částky pro poškozené trestným činem či výlohy na výživné pro dítě.⁴³

Výběr pracovního zařazení nezáleží na preferencích vězňů, nýbrž na uvážení ředitele věznice, který na základě posudků odborného personálu věznice odsouzeného k některé pracovní činnosti přiřadí. Pokud se jedná o výkon pracovní činnosti, ke které nemá odsouzený dostatečné vzdělání, je na věznici, aby tomuto odsouzenému zajistila rekvalifikaci a řádné zaškolení, na kterém se případně může podílet i firma, kde bude odsouzený pracovat.⁴⁴ Nejčastější práce, kterou odsouzení vykonávají mimo věznici, je práce v závodní kuchyni (mytí nádobí, uklízení stolů), kompletování propagačních materiálů externí firmy, která s věznicí spolupracuje, balení výrobků, výroba palet nebo úklidové práce v okolí věznice, kulturních domech či na hřištích, které patří městu, pod něž věznice spadá. V rámci věznice mohou být odsouzení zařazení na různá pracoviště podílející se na chodu věznice, například do prádelny, kotelny, zámečnické dílny, kuchyně věznice, skladů nebo na úklid společných prostor.⁴⁵ Výběr správného pracovního zařazení je důležitý nejen z hlediska znovuzачlenění a snížení vlivu prizonizace, ale také minimalizace kriminálního chování. Nesprávným výběrem pracovní činnosti by mohlo dojít k pokusu o útěk odsouzeného, který by měl závažné následky nejen pro odsouzeného, ale také pro věznici a její širší okolí.⁴⁶ Podle Raszkové (2019) se s ohledem na přeplněné věznice jedná o nevyužitou pracovní sílu na trhu práce, kdy se některé firmy můžou podílet na zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody tak, že se přihlásí některé věznici s tím, že by o toto rády usilovaly.

⁴⁰ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 38.

⁴¹ JŮZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*, s. 374.

⁴² Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody.

⁴³ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány.

⁴⁴ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 138.

⁴⁵ <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>

⁴⁶ MOTEJL, O. *Vězeňství*, s. 106.

Vězeňská služba má dostupné metodiky, jak zaměstnávat odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody. Díky těmto metodikám se předchází výše uvedeným rizikům (pokračování trestné činnosti, pokusu o útěk apod.). Zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu má také řadu výhod. Opomeneme-li výhody zvýšené možnosti resocializace vězně, můžeme uvést například výhodu pro zaměstnavatele, kterou je nižší výplata mzdy, než činí základ minimální mzdy.⁴⁷ Jak již bylo uvedeno výše, mzda pro zaměstnané odsouzené se počítá dle skupiny zařazení odsouzeného. Z tohoto plyne, že odsouzení do výkonu trestu odnětí svobody je pro některé vězně trestem nejen z důvodu ztráty svobody, ale také z důvodu ztráty zaměstnání a postavení. Po nástupu do výkonu trestu totiž zaniká zaměstnanecký poměr, ve kterém se odsouzený dosud nacházel. Odsouzený ve výkonu trestu je sice zařazen do některé pracovní činnosti, avšak může pociťovat, že tato činnost je pro jeho tehdejší postavení nedůstojná, i když neporušuje principy humánního výkonu práce a zacházení.⁴⁸

Nabízí se zde úvaha, zda je namístě trvat na svém postavení, i když se můj sociální status změnil ze zaměstnance na vězně, nebo s určitou pokorou přijmout jakoukoliv práci, případně se rekvalifikovat a zvýšit tak své šance na řádný život po propuštění.

⁴⁷ ZHŘÍVALOVÁ, P., RAZSKOVÁ, T., PŘESLIČKOVÁ, H. *Zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.*

⁴⁸ *Tamtéž.*

2 Resocializace podmíněně propuštěných osob

V této kapitole se pokusím blíže nastínit problematiku resocializace podmíněně propuštěných osob. Proces znovuzачlenění těchto osob probíhá již od jejich přijetí do výkonu trestu odnětí svobody, neliší se tedy od znovuzачlenění ostatních vězňů. S blížícím se propuštěním se ovšem s těmito osobami pracuje jinak. Ale nejprve zde popíšu, co je podmíněné propuštění.

Podmíněné propuštění je komplex mimoústavního odborného výchovného působení na odsouzeného, které má za cíl jeho úspěšnou resocializaci do většinové společnosti. Jedná se o významný resocializační nástroj, díky němuž dochází k postupnému uvolňování režimu, který odsouzený zažíval ve výkonu trestu odnětí svobody. Nejde tedy o žádné nepromyšlené propuštění odsouzeného na svobodu dřív, než mu uložil soud, či o nějaký způsob dobrodiní našeho právního systému.⁴⁹ Podstata podmíněného propuštění spočívá v následujících faktech: propuštěný na svobodu již ke svému úspěšnému opětovnému začlenění do společnosti nepotřebuje další pobyt ve vězení; pozitivně usměrňuje průběh přechodu odsouzeného z vězení na svobodu a vytváří správné podmínky pro změnu postoje k trestné činnosti a opětovnému začlenění do společnosti. Principem podmíněného propuštění není při vzorném chování odsouzeného propustit zpět na svobodu, ovšem při naplnění všech důležitých funkcí trestu není důvod, aby odsouzený dál setrval ve věznicí.⁵⁰

Podmíněné propuštění má vlastní právní ukotvení v §88 zákona č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku. Soud může podmíněně propustit vězně, který svým chováním prokázal svou nápravu a očekává se od něho, že po propuštění povede řádný život.⁵¹ Propuštěním pachatele na svobodu se neukončí trest, který mu soud vyměřil, nýbrž pokračuje dál pouze za pomoci jiných prostředků a v jiném prostředí (na svobodě s probačním dohledem).⁵² Výkon zbytku trestu odnětí svobody může být odsouzenému po jeho osvědčení prominut. Osvědčením se rozumí, že odsouzený po svém propuštění na svobodu vede soudem stanovenou dobu řádný život a plní podmínky, které soud stanovil (dochází na Probační a mediační službu, neužívá návykové látky...).⁵³ Aby byl odsouzený podmíněně propuštěn, musí vykonat alespoň polovinu uloženého trestu. Odsouzení za zvlášť závažné trestné činy musí vykonat alespoň dvě třetiny uloženého trestu. Ovšem ani v takovém případě není zcela jisté, zda o podmíněném propuštění bude rozhodnuto v jejich prospěch. Stejně jako u všech ostatních zločinů se přihlíží k povaze spáchaného trestného činu, k osobnosti odsouzeného a vyhodnocení jeho míry nápravy.⁵⁴ Řádný život odsouzeného spočívá nejen v pozitivním chování ve věznicí, ale v další řadě faktorů, jako je například plnění povinnosti platit výživné, snaha o pracovní začlenění, případně u uživatelů drog abstinence. Při rozhodování o nápravě odsouzeného a jeho podmíněném propuštění hraje roli také program zacházení, který si sám zvolil, a plnění tohoto programu. Další ovlivňující faktor může být množství kázeňských odměn či postihů za různé plnění/neplnění povinností.⁵⁵

Při žádosti o podmíněné propuštění musí odsouzený prokázat nejen své polepšení, ale také to, že je schopen vést řádný život. Toto prokazuje tím, že má

⁴⁹ ROZUM, J., JARKOVSKÁ, L., KOTULAN, P. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*, s. 10.

⁵⁰ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*, s. 204.

⁵¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 88 odst. 1.

⁵² ROZUM, J., JARKOVSKÁ, L., KOTULAN, P. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*, s. 10.

⁵³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 91 odst. 1.

⁵⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., § 88 odst. 4, trestního zákoníku.

⁵⁵ SOLNÁŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva*, s. 93.

ověřitelně domluvené bydlení, které nebude zvyšovat pravděpodobnost jeho návratu do vězení (bydlení v sociálně vyloučené lokalitě, bydlení s přáteli, kteří mají trestní minulost), zaměstnání a sociální zázemí.⁵⁶ Prokazatelnost těchto skutečností ověřuje pracovník Probační a mediační služby v místě výkonu trestu daného odsouzeného. To ovšem až ve chvíli, kdy je věznicí nebo samotným vězňem požádán o spolupráci. Probační úředník se poté, co je kontaktován, domluví se sociálním pracovníkem věznice, kdy s daným odsouzeným může mluvit. Po schůzce a ve spolupráci s Probační a mediační službou v místě bydliště odsouzeného zpracuje probační úředník zprávu pro soud, zda je dotčený způsobilý pro podmíněné propuštění. Při zpracovávání této zprávy spolupracuje pracovník také s dalšími organizacemi zabývajícími se problémy lidí opouštějících věznici a řešením následků trestného činu.⁵⁷ Spolupráce věznice a probačního úředníka je klíčová zejména pro analýzu rizik propuštění odsouzeného. Společně pak posuzují, zda odsouzený s informacemi o bydlení a zaměstnání nelhal či jaká je možnost opětovného spáchání trestného činu a vzniku újmy spojené s možným návratem do věznice. V případě doporučení odsouzeného na podmíněné propuštění může soud nad odsouzeným vyslovit dohled probačního úředníka. Práce tohoto úředníka poté spočívá v kontrole plnění podmínek zkušební doby, na kterou byl odsouzený propuštěn, a poskytování pomoci při řešení problémů spojených s návratem na svobodu (např. podpora při hledání zaměstnání, bydlení, snaha o narovnání sociálních vztahů, které byly v důsledku trestného činu narušeny atd.).⁵⁸ Osvědčení podmíněně propuštěného během zkušební doby znamená, že v určitém časovém horizontu vede řádný život a plní povinnosti stanovené soudem (splácí své pohledávky, snaží se o nápravu sociálních vztahů, dochází na Probační a mediační službu apod.).⁵⁹ Zkušební doba může být stanovena maximálně na 7 let, přičemž se jedná o nástroj posouzení, zda je propuštěný schopný vést řádný život bez nutnosti dalšího výkonu trestu odnětí svobody. Začátek zkušební doby se počítá od následujícího dne po dni faktického propuštění odsouzeného na svobodu.⁶⁰ Délku zkušební doby po jejím uložení nelze zkrátit, i když všechny okolnosti nasvědčují tomu, že se propuštěný osvědčil a bude i nadále vést řádný život. Zkušební dobu také nelze zpětně prodloužit, a jestliže se propuštěný nestihl v této době osvědčit, je odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody v míře, která mu zbývá.⁶¹

Průměrná délka zkušební doby ukládaná soudy v České republice se odhaduje na necelé čtyři roky s ohledem na zbývající délku trestu odnětí svobody.⁶² Během mé sondy všichni informanti k tomuto tématu shodně uvedli, že zkušební doba jejich podmíněného propuštění trvá čtyři roky. Informant 2 ještě dodal, že „*všecko, co jsem měl během té celý podmínky udělat, tak jsem tak nějak zvládnul už teď. Nevím, co ten zbytek rok mám teda dělat.* (smích)“⁶³

Jak již bylo řečeno výše, podmíněně propuštěný má povinnost docházek na Probační a mediační službu, kde pravdivě sděluje potřebné informace o svém životě příslušnému úředníkovi. Probační úředník kontroluje u propuštěného jeho chování ve společnosti, a tím se snaží předejít opakování trestné činnosti. Mezi povinnosti

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/parole/>

⁵⁸ <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/parole/>

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ SOLNÁŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva*, s. 94.

⁶¹ Zákon č. 40/2009 Sb., § 91 trestního zákoníku.

⁶² ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*, s. 128.

⁶³ INFORMANT 2. *Vlastní sonda.*

podmíněně propuštěného, které musí plnit během zkušební doby, patří tedy dostavovat se na konzultace v době, kterou probační pracovník určí, informovat probačního pracovníka o svém zaměstnání, pobytu, dodržování soudem uložených omezení, ale také umožnění vstupu probačního úředníka do svého obydlí.⁶⁴ Omezení uložená soudem mohou mít různou povahu. Nejčastěji se jedná o nařízení náhrady škody, absolvování výcviku pro získání kvalifikace na vhodnou pracovní pozici nebo podrobení se namátkovému testu na návykové a psychotropní látky od probačního úředníka.⁶⁵ Další omezení mají povahu spíše zdržení se nějaké činnosti. Může se jednat například o zákaz návštěv určitého prostředí, které by mohlo vést k další kriminální činnosti, či zákaz styku s určitými osobami, jež by mohly mít negativní vliv na správnou resocializaci podmíněně propuštěného.⁶⁶ Nejčastější povinnosti ukládané soudem jsou podle Institutu pro kriminologii a sociální prevenci hradit podle vlastních sil škodu způsobenou trestnou činností, neprodleně nastoupit do zaměstnání nebo se alespoň zaevidovat na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Podmíněně propuštění však tyto povinnosti ve většině případů neplní.⁶⁷ Pokud se probační úředník dozví o neplnění některé povinnosti, může se pokusit podmíněně propuštěného nějakým způsobem přimět ke zjednání nápravy. V řadě případů se vliv probačního úředníka pozitivně projeví, ovšem jsou i případy, kdy bylo podmíněně propuštěnému v souvislosti s neplněním povinností ve zkušební době po uplynutí této doby nařízeno vykonat zbytek trestu odnětí svobody.⁶⁸

Řízení o podmíněném propuštění zahajuje soud na návrh státního zástupce, ředitele věznice nebo na návrh odsouzeného. Pro projednání návrhu na podmíněné propuštění soud žádá věznici o kompletní zprávu o odsouzeném. Tato zpráva by měla obsahovat nejen popis chování a morální vyzrálости odsouzeného, ale také jeho zdravotní stav jak po psychické stránce, tak po té fyzické. Jedná se o informace, díky kterým je soud schopný posoudit míru dosažené resocializace odsouzeného a zda je způsobilý v tomto procesu pokračovat na svobodě.⁶⁹ Soudům v rozhodování v minulosti měla pomoci tzv. komise pro podmíněné propuštění. Jednalo se o projekt Probační a mediační služby spolu s Vězeňskou službou. Projekt na zavedení komise pro podmíněné propuštění byl v České republice zaveden již v roce 2008 a fungoval do roku 2012. Od roku 2012 pokračovaly tyto komise pouze jako součást ostatních projektů.⁷⁰ Komise pro podmíněné propuštění se skládala z pěti členů. Jednalo se o multidisciplinární tým se zastoupením klinické psychologie, probačních úředníků, medicíny, pracovníky dané věznice a odsouzeného. Parolového slyšení, během kterého jde o řízený rozhovor mezi odsouzeným ve výkonu trestu a komisí, se účastní také poradce pro oběti, kterého vyrozumí probační úředník. Zúčastnit se také může sama oběť trestného činu, ovšem pouze pokud o toto projeví zájem.⁷¹ Komise pro podmíněné propuštění vyhodnocovala rizika související s možným podmíněným propuštěním odsouzeného, konfrontovala odsouzeného s dopady trestného činu na život oběti a při svém posuzování osoby odsouzeného zohledňovala také potřeby oběti. Poslední projekt, který zahrnoval také sestavení komise pro podmíněné propuštění, skončil koncem

⁶⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., § 50 trestního zákoníku.

⁶⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., § 48 odst. 4. trestního zákoníku.

⁶⁶ *Tamtéž*.

⁶⁷ ROZUM J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*, s. 136.

⁶⁸ JŮZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalářní*.

⁶⁹ ŠTERN, *Probace a mediace jako možnosti řešení trestných činnů*, s. 112.

⁷⁰ www.pmscr.cz

⁷¹ MATOUŠKOVÁ, A. *Příspěvek na mezinárodní konferenci IKSP*.

dubna v roce 2020, od té doby v České republice tyto komise nefungují. V některých věznicích se spekuluje o vytvoření jakési modifikované verze těchto komisí a prosazování ukotvení komisí v zákoně, zatím bohužel bez úspěchu.⁷²

Jestliže soud nevyhoví žádosti odsouzeného o podmíněně propuštění, může žádost podat znovu až po uplynutí jednoho roku. Tato lhůta se nevztahuje na případ, kdy žádost podává někdo jiný než odsouzený.⁷³ Většinou se má za to, že pokud žádost podal orgán věznice bez návrhu odsouzeného, odsouzený dosáhl nejvyšší možné míry resocializace ve věznici, a tudíž jeho podmíněně propuštění může přispět k úspěšnému opětovnému začlenění do společnosti. Pokud se propuštěný ve zkušební době neosvědčí, může dojít k výkonu zbytku trestu odnětí svobody buď ve stejné věznici, jako před jeho podmíněným propuštěním, nebo v jiné, ovšem se stejným režimem.⁷⁴ Jak již zde bylo několikrát zmíněno, velkou roli při rozhodování o podmíněném propuštění hraje hodnocení odsouzeného, které provádí různé složky věznice (psycholog, vychovatel, vězeňský dozorce apod.). Dosažení kladného hodnocení je často hlavním motivem odsouzených, ovšem bez snahy o zlepšení vlastního chování. Po propuštění se většinou projeví jejich opravdové chování a míra polepšení, v mnoha případech je patrná změna chování, která není v souladu s chováním propuštěného ve věznici, nýbrž koresponduje s chováním před samotným výkonem trestu odnětí svobody.⁷⁵ V těchto případech se má za to, že se podmíněně propuštěný neosvědčil, a je tedy umístěn zpět do výkonu trestu odnětí svobody. O opětovně podmíněně propuštění může požádat až po výkonu poloviny nebo dvou třetin zbytku trestu.⁷⁶ U podmíněného propuštění odsouzených s doživotním trestem jsou některá pravidla přísnější. Jelikož zákon výslovně neřeší možnost opětovné žádosti o podmíněně propuštění, má se obecně za to, že tito pachatelé možnost propuštění promarnili a opětovně propuštění by tedy nebylo vhodné.⁷⁷

O resocializaci podmíněně propuštěných osob se snaží nejen zaměstnanci věznice a příslušníci vězeňské služby spolu s Probační a mediační službou, ale také některé neziskové organizace. V České republice není úplně běžnou praxí zaměřovat neziskovou organizaci na propuštěné z vězení, ovšem většina organizací s neblíže specifikovanou cílovou skupinou (např. lidé v krizi, dospělí, lidé bez přístřeší...) je schopna podmíněně propuštěným pomoci. Sociální služby pracují na základě principu rovnosti, což znamená, že pro pracovníky těchto služeb není důležité, zda je někdo podmíněně propuštěný, nebo za co byl ve výkonu trestu.

Například vazební věznice v Českých Budějovicích oficiálně spolupracovala v minulosti s pouze jednou neziskovou organizací. Spolupráce mezi touto věznicí a dalšími organizacemi v Jihočeském kraji je realizována pouze individuálně. Charita v Českých Budějovicích dochází do věznice velmi nepravdělně a pouze pokud je již nějaký čas s některým odsouzeným nebo obviněným v korespondenčním kontaktu.⁷⁸ Vazební věznice v Českých Budějovicích má ve svých prostorách nejen ubytovací

⁷² https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Zaverecna_evaluacni_zprava_200819.pdf, str. 124.

⁷³ Zákon č. 41/1961 Sb., trestní řád § 331 odst. 1.

⁷⁴ ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*, s. 133.

⁷⁵ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 29.

⁷⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 91 odst. 4.

⁷⁷ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 30.

⁷⁸ <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-ceske-budejovice/sekce/spoluprace-s-obcanskym-sektorem>

kapacity pro obviněné, ale také pro odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody, kteří splňují určité podmínky (dobrý zdravotní stav, pracovní zařazení, ochotu se vzdělávat atd.). Jedná se o věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení. Výkon trestu odnětí svobody v této věznici je často mezi vězni brán jako jakýsi „předstupeň“ propuštění či snazší výkon trestu.⁷⁹ Během přípravy na podmíněné propuštění z výkonu trestu je důležité, aby odsouzený znal možnosti využití sociálních služeb ve svém okolí. Poměrně velká část vězňů je z jiného kraje, než je místo výkonu jejich trestu. Je proto důležité, aby vychovatel a sociální pracovník věznice měl povědomí o možnosti využití sociálních služeb nejen v kraji, kde působí, ale také v ostatních krajích. Požadavek na sociální pracovníky a vychovatele znát všechny sociální služby v České republice je samozřejmě nereálný, jde spíše o dovednost vězně případně nasměrovat, kterou sociální službu hledat (např. pokud odsouzený po svém propuštění nebude mít kde bydlet, sociální pracovník mu může poradit sociální služby azylového domu, pokud je odsouzený po svém propuštění čerstvě abstinující, vychovatel mu může doporučit služby následné péče atd.).⁸⁰

Součástí resocializace podmíněně propuštěného je v penologii také pojem restorativní justice. Jedná se o proces znovuzачlenění, kde na odsouzeného působí různé orgány (nejčastěji však sociální pracovník ve věznici a probační úředník) tak, aby byl v co největší míře zapojený do zjišťování a řešení újmy, kterou trestným činem způsobil. Zároveň je také žádoucí, aby cítil potřebu své jednání v co nejvyšší možné míře napravit.⁸¹ Můžeme tedy říct, že restorativní justice je obnovující justice. Zahrnuje morální i materiální vyrovnání škody, hledání příčin, které vedly odsouzeného k trestnému činu, a jejich odstranění.⁸² Hlavními principy restorativní justice jsou újmy a potřeby obětí, které vznikly kriminální činností, a odsouzený by je měl napravit. Další princip je více zaměřený na osobu odsouzeného. Spočívá v plnění povinností vzniklých kriminální činností a angažovanosti na nápravě sociálních vztahů, které byly kriminální činností narušeny.⁸³ Angažovanost se netýká pouze odsouzeného, ale má na ní podíl také oběť nebo pozůstalí oběti. Pokud jedna strana nebude chtít poškozený vztah napravit, nedojde k naplnění podstaty restorativní justice.⁸⁴ Zároveň nelze určit jedinou techniku, která by byla při restorativní justici univerzální a dala se přenést na všechny trestné činy. Platí zde pouze obecné zásady, jako ve většině druhů sociální práce. Jedná se o zásady, jako je respekt vůči oběti, pozůstalým a také odsouzenému; odpovědnost odsouzeného za způsobenou újmu; dialog mezi obětí a odsouzeným; participace všech účastníků trestného činu, tedy přenechání řešení v rukou těch, kterých se čin bezprostředně týká, nikoli formálních autorit; vyváženost zájmů všech zúčastněných a společné hledání přijatelného řešení pro všechny zúčastněné; žádný účastník není k participaci na restorativní justici nucen, pro obě strany je stejně náročné čelit následkům, a proto nemůže být jejich účast povinná.⁸⁵

Zapojení do restorativní justice může nastat ve chvíli, kdy poškozený nebo odsouzený o toto projeví zájem. V takové chvíli je druhá strana informována a pokud také souhlasí, může být navržen další postup. V několika případech si oběti či pozůstalí

⁷⁹ <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-ceske-budejovice/sekce/zakladni-informace>

⁸⁰ MATOUŠEK *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 283.

⁸¹ KRACÍK, M. *Restorativní justice a její programy*, s. 33.

⁸² UNITED NATIONS, *Handbook on Restorative Justice programmes*, s. 4.

⁸³ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*, s. 16.

⁸⁴ *Tamtéž*.

⁸⁵ KRACÍK, M. *Restorativní justice a její programy*, s. 33.

s odsouzeným chvíli dopisují. Samotná schůzka oběti a odsouzeného probíhá pod dohledem tzv. mediátora, který je zaměstnancem Probační a mediační služby. Zpravidla se jedná o velmi emotivní setkání a je tedy důležité, aby místo setkání bylo pro všechny bezpečné a zároveň co nejvíce komfortní.⁸⁶

Restorativní justice ale musí jít ruku v ruce s klasickým modelem, tedy odsouzením k výkonu některého trestu, jemuž je vhodným doplněním, nikoli náhradou. Odsouzený svou účastí v tomto procesu může projevit značnou míru zlepšení svého chování, která by mu mohla ulevit od jeho tíživého svědomí. Nelze však říct, že restorativní justice je sama o sobě budoucností. Budoucnost může být spatřována pouze v kombinaci s výkonem trestu.⁸⁷ Někteří vězni v restorativní justici mohou spatřovat velkou výhodu pro případné podmíněné propuštění, ovšem v přímé konfrontaci s obětí nebo pozůstalými a následky spáchaného činu je vězeň ve zcela jiném rozpoložení než před procesem. Je žádoucí, aby se restorativní justice v České republice dále rozvíjela a její začlenění do procesu resocializace jedince se stalo běžnou praxí.⁸⁸

Jak již bylo řečeno, resocializace podmíněně propuštěných osob probíhá již ve výkonu trestu, avšak v žádném zákoně není uvedeno, že je důležité na vězně působit i restorativní justici. Tedy tak, aby si uvědomili škodlivost svého chování, aby přijali svoji vinu a káli se formou užitečné práce, dodržováním zákonů, finančním vyrovnáním škody apod.⁸⁹ Během opětovného začleňování se tedy podmíněně propuštěný snaží nejen začlenit do většinové společnosti, od které byl na určitou dobu odloučen, ale také napravit způsobenou škodu. Jeho dalším úkolem je vést řádný život, což v praxi znamená zdržet se kriminálního chování a stýkání s lidmi, kteří by mohli mít neblahý vliv na jeho resocializaci a mohli by také propuštěného podněcovat k recidivě.⁹⁰ O zamezení opětovnému kriminálnímu chování, zmírnění následků spáchaného trestného činu a znovuzачlenění propuštěného do společnosti se spolu s propuštěným snaží tzv. postpenitenciární péče.⁹¹

2.1 Postpenitenciární péče

Jedná se o specifickou sociální péči o propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Sociální pracovníci se zde snaží ve spolupráci s propuštěným, aby znovunabyl sociálních dovedností a postupně se resocializoval do společnosti.⁹² Pro zvýšení efektivity postpenitenciární péče je třeba zajistit plynulost v přechodu z penitenciární péče do té postpenitenciární. Plynulý přechod je také klíčový pro dosažení pozitivních změn v chování propuštěného a jeho znovuzачlenění.⁹³ Realizace postpenitenciární péče probíhá v rámci postupů sociální práce. Jedná se o dílčí nabídku sociální pomoci, kterou je pomoc sociálního systému (dávky, finanční pomoc), sociální kurátor, pomoc sociálních služeb a probace s mediací.⁹⁴

Obsah i rozsah postpenitenciární péče je určen sociální politikou dané obce a státu, ve kterých se reflektuje postoj k propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody

⁸⁶ <https://restorativni-justice.cz/>

⁸⁷ KRACÍK, M. *Restorativní justice a její programy*, s. 35.

⁸⁸ *Tamtéž*.

⁸⁹ MAREŠOVÁ, A., TAMCHYNA, M. *Několik připomínek k současným pokusům o resocializaci vězňů*.

⁹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., § 89 odst. 1 trestního zákoníku.

⁹¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Postpenitenciární péče: aktuální otázky*, s. 10.

⁹² MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*, s. 152.

⁹³ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl*, s. 61.

⁹⁴ KEŠNEROVÁ, P. *Víte, co je postpenitenciární péče?*

a snaha společnosti o opětovné začlenění propuštěných zpět do společnosti, včetně zakotvení prostředků a opatření, které jsou určeny k dosažení resocializace. Přesto, že se jedná o nedílnou součást resocializace propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody, není v platnosti žádný zákon, který by postpenitenciární péči upravoval.⁹⁵ Postpenitenciární péče se dělí na nucenou a dobrovolnou. U nucené péče hovoříme o péči, která ovlivňuje život propuštěného bez jeho vlastního požadavku a je také vymezená zákonem. Touto postpenitenciární péčí nejčastěji bývá výkon parole, probace či nařízená ambulantní ochranná léčba. Dobrovolná postpenitenciární péče je taková péče, kterou si propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody zvolí sám. Tuto formu péče poskytují většinou charity a další neziskové organizace.⁹⁶ Sociální pracovník či probační úředník je zde v roli zprostředkovatele mezi propuštěným a dalšími státními i neziskovými organizacemi. Snaží se také svého klienta co nejvíce zplnomocnit k různým úkonům. Může mu pomoci například s hledáním azylového domu, kde by mohl prozatím bydlet, prostřednictvím státních sociálních služeb zajistit finanční podporu, s hledáním zaměstnání a celkově se začleněním do společnosti.⁹⁷ Dalším zásadním úkolem sociálního či probačního úředníka v rámci znovuzачlenění propuštěného je podporovat ho v jeho snaze o obnovu vztahů s rodinou. Dalším problémem po propuštění odsouzeného se stává jeho zadluženost, která velmi často souvisí s trestnou činností, za kterou byl odsouzen.⁹⁸ Míra zadluženosti je také určující pro případný problém s bezdomovectvím. Tento problém mohou pomoci vyřešit některé nevládní instituce, jako například azylové domy či ubytovny. Nejedná se ovšem o dlouhodobé řešení problému. Azylové domy ve svých pravidlech často uvádí omezenou dobu, po kterou může být klient ubytovaný. U ubytoven je doba pobytu sice neomezená, ale je zde problém se zvýšeným výskytem patologických jevů.⁹⁹ Nabízí se zde řešení v tzv. probačních domech. Jedná se o program v rámci projektu Probační a mediační služby, kde mohou být ubytováni po určitý čas někteří podmíněně propuštění, kteří po svém propuštění nemají kde bydlet.¹⁰⁰ O tomto projektu i programu jsem se více rozepsala v kapitole číslo 3.1.

Aby se mohlo předcházet různým sociálním problémům po propuštění odsouzeného, je nutné, aby sociální pracovník, který s odsouzeným bude spolupracovat i po jeho propuštění, s ním byl v kontaktu již ve výkonu trestu. U většiny problémů lze jejich dopady zmírnit právě onou spoluprací ve výkonu trestu. Sociální pracovník si nejen vytvoří předběžnou anamnézu odsouzeného, ale také může včasným zahájením spolupráce snížit pravděpodobnost závislosti odsouzeného na sociální politice státu.¹⁰¹ Sociální pracovníci ve spolupráci s věznicí řeší také poskytnutí příspěvku po propuštění pro odsouzené, kteří nemají žádné rodinné zázemí ani finanční prostředky. Jedná se o individualizovaný příspěvek, který by měl stačit pouze na nezbytné potřeby propuštěného, jako je jízdné do místa bydliště, cena přespání v azylovém domě či na

⁹⁵ MOTEJL, O. et al. *Postpenitenciární péče*, s. 185.

⁹⁶ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl*, s. 60–61.

⁹⁷ HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*, s. 26.

⁹⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl*, s. 61.

⁹⁹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*, s. 212.

¹⁰⁰ <https://www.pmscr.cz/projekty/pdp3-zpatky-do-zivota/>

¹⁰¹ KUJEVSKÁ, L., DUNDROVA, M. *Penitenciární sociální práce před propuštěním odsouzeného na svobodu*, s. 13–15.

ubytovně a jídlo. Sociální pracovník vypracovává pro věznic zprávu s podrobným popisem sociálního stavu odsouzeného a také navrhuje případnou výši příspěvku.¹⁰²

Propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody bez předešlé spolupráce se sociálním pracovníkem může mít také problém se spojením do místa, kde se bude nadále zdržovat. Je tedy na sociálním pracovníkovi, aby společně s odsouzeným vymyslel způsob jeho dopravy. Pro zachování profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a propuštěným není v kompetenci sociálního pracovníka, aby odsouzeného přepravoval svým či služebním autem. Jedná se tedy o zajištění způsobu veřejné dopravy nebo taxi služby, na kterou může sociální služba určitou částku přispět.¹⁰³ Povinností sociálního pracovníka spolupracujícího s věznicí je také zajistit propuštěnému kontakt se sociálním kurátorem či probačním úředníkem v místě bydliště. V případě probačního úředníka je tento povinen propuštěného navštívit během výkonu trestu odnětí svobody a poté s ním a se sociálním pracovníkem spolupracovat. V případě sociálního kurátora není jeho povinnost navštívit odsouzeného, ovšem je nutné, aby s věznicí také spolupracoval.¹⁰⁴

V postpenitenciární péči mají také zastoupení zdravotnická zařízení, která propuštěným poskytují výkon ochranné léčby. K této situaci dochází buď rozsudkem soudu, nebo rozhodnutím propuštěného, který zde zvolí dobrovolný pobyt. V této době dochází k ochrannému léčení vězňů v rámci věznic během výkonu trestu odnětí svobody ve specializovaných oddělení.¹⁰⁵ Tato oddělení by bylo možné podle Marešové (2011) rozšířit na větší celek pomocí vnitřní diferenciací, čímž by vznikly celky pro různé specifické skupiny vězňů. Například oddělit antisociální vězně, vyčlenit sociální patologii, psychopaty, závislé, možné oběti násilí ve věznicích. Touto diferenciací by vznikl prostor pro specifičtější práci s vězni a efektivnější resocializaci. Zároveň by takový model mohl být aplikován na oba typy věznic.¹⁰⁶

Postpenitenciární péči můžeme rozdělit nejen na dobrovolnou a nucenou, ale také podle obsáhlosti jejich definic. V užším smyslu je postpenitenciární péče poskytována osobám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jen ve své dobrovolné formě, jako je sociální péče a pomoc. V širším smyslu se poskytuje propuštěným nejen dobrovolně, ale také formou povinného dohledu probačního úředníka, předpokládá-li se vysoké riziko recidivy. V nejširším pojetí se jedná o poskytování sociální péče a pomoci bezplatně a dobrovolně všem po odpykání jakéhokoliv druhu trestu. Tato péče byla rozšířena o tzv. ranou pomoc, ke které dochází již ve chvíli, kdy je jedinec v konfliktu se zákony v přípravném řízení.¹⁰⁷ Proces od první intervence sociálního pracovníka v pachatelově konfliktu se zákonem až po úspěšné znovuzачlenění pachatele nazýváme kontinuální sociální péče. Cílem této práce je navázat socioterapeutický vztah s pachatelem a tím na něj působit, aby došlo k vytvoření pozitivní sociální vazby s okolím a předešlo se tím sociální izolaci pachatele.¹⁰⁸

¹⁰² BAEOCHOVÁ, E. *Za branou: Co čeká člověka, který po odpykání trestu právě opouští věznicí?*, s. 33–35.

¹⁰³ KUJEVSKÁ, L., DUNDROVÁ, M. *Penitenciární sociální práce před propuštěním odsouzeného na svobodu*, s. 13–15.

¹⁰⁴ *Tamtéž*.

¹⁰⁵ SOCHŮREK, *Kapitoly z penologie II.*, s. 61.

¹⁰⁶ MAREŠOVÁ, A., TAMCHYNY, M., *Několik připomínek k současným pokusům o resocializaci vězňů*, s. 260–263.

¹⁰⁷ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*, s. 213.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 215.

Díky kontinuální sociální práci lze řešit problémy nejen v procesu trestného řízení, ale také ve výkonu trestu se značným předstihem před propuštěním jedince. Lze tak dosáhnout zmírnění vnějších následků uvěznění.¹⁰⁹ Ukotvení kontinuální sociální práce lze najít ve vyhlášce Ministerstva práce a sociálních věcí, kde jsou uvedeny osoby, se kterými se takto pracuje. Jedná se o osoby propuštěné z trestu, osoby, proti kterým bylo zahájeno trestné řízení, osoby, jimž byl výkon trestu podmíněně odložen, a osoby, které potřebují pomoc s překonáním sociálních dopadů spáchaného činu.¹¹⁰ Z definice vyplývá, že se jedná pouze o druh dobrovolné postpenitenciární péče.

Postpenitenciární péče je tedy určitý způsob pomoci propuštěným osobám z výkonu trestu znovuzачlenit se do společnosti. Nejdůležitějším pilířem této péče je práce propuštěných. Pokud nebyl propuštěný v době, kdy byl ve věznicí, zvyklý pracovat a práce mu z nějakého důvodu nebyla přiřazena, je na sociálním pracovníkovi či probačním úředníkovi, aby ho motivoval k vyhledání práce na svobodě.¹¹¹ Věznice by měly usilovat o větší pracovní zařazení svých vězňů a snažit se rozšiřovat subjekty mimo věznicí, které odsouzené budou zaměstnávat. Tímto způsobem by se práce znovu stala výchovným prostředkem a smysluplnou činností, která by mohla vést k větší potřebě pracovat i na svobodě.¹¹²

2.2 Pracovní integrace podmíněně propuštěných osob

Nalezení vhodného pracovního zařazení je pro většinu podmíněně propuštěných problém. Informant 2 na dotaz, jak se mu hledala práce, odpověděl následovně: *Blbě. Jako každému se záznamem... (odmlka) Když už mě někde vzali, tak to bylo bez smlouvy. Jsem se bál to pak přiznat svojí probační.* (úšklebek)¹¹³ Práce na černo se jeví jako významný faktor při zaměstnávání podmíněně propuštěných osob. Tato praktika nejen že nepřispívá k následné započitatelné praxi propuštěného k výplatě starobního důchodu, ale také zvyšuje možnost recidivy. Daný subjekt, který poskytuje práci pro podmíněně propuštěné bez smlouvy, většinou takto zaměstnává i další kriminální živly, které mohou mít sklony k dalšímu páčání trestné činnosti. Přitom oficiální zaměstnávání osob s trestní minulostí může být pro společnost výhodné. Minimalizuje se tím zatížení systému sociálních dávek, riziko recidivy, ale také podporuje řádné odvádění daně a splácení pohledávek propuštěného.¹¹⁴ Při žádosti o podmíněně propuštění je součástí této žádosti i tzv. příslib zaměstnání. Pokud odsouzený příslib nemá, je na něm, aby ústně vysvětlil skutečnosti, které přesvědčí samosoudce o tom, že po svém propuštění na svobodu učiní vše pro to, aby si práci co nejdříve zajistil. Samotné nedodání příslibu zaměstnání není tedy důvodem k zamítnutí žádosti o podmíněně propuštění. Ovšem při rozhodnutí soudu v neprospěch odsouzeného může být toto uvedeno jako jeden z argumentů.¹¹⁵ Například ve Velké Británii ministr vězeňství věří, že zaměstnávání odsouzených může změnit jejich životy alespoň tím, že nebudou mít čas na plánování případné pomsty či opětovné páčání trestné činnosti. Podmíněně propuštění by dle něj mělo zahrnovat také povinnost pracovat, stejně jako

¹⁰⁹ LEŠKOVÁ, L. *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*, s. 67.

¹¹⁰ Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1992 Sb., § 52.

¹¹¹ VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s 50.

¹¹² MAREŠOVÁ, A., TAMCHYNA, M. *Několik připomínek k současným pokusům o resocializaci vězňů*, s. 263.

¹¹³ INFORMANT 2. *Vlastní sonda*.

¹¹⁴ OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Zaměstnání jako významný faktor úspěšné resocializace*.

¹¹⁵ ČFTI, *Příslib zaměstnání pro odsouzeného k žádosti o podmíněně propuštění*.

tomu bylo ve věznicích. Jeho strategií bylo zajistit podmíněně propuštěným vězňům možnost návratu se do své práce, ze které byli pro odsouzení vyhozeni.¹¹⁶

Jako překážka pro oficiální získání zaměstnání se během mé sondy objevil právě záznam v rejstříku trestu. Jak uvedli informanti 1 a 2, rádi by pracovali se smlouvou, protože si nejsou jistí, zda je to bez smlouvy legální. Informant 1 také uvedl, že „*není úplně příjemnej pocit pracovat někde, kde si nemůžete vzít dovolenou, protože na ní nemáte nárok, nebo nedejbože, když onemocním. To mi pak nebude nikdo platit nemocenskou. Jako by nestačilo, že mi neplatí žádný to pojištění státu.*“¹¹⁷ Naopak Informant 3 raději pracuje bez smlouvy, protože je zatížený exekucemi, které trvají již z doby před nástupem na výkon trestu odnětí svobody. Pracovníci Probační a mediační služby jsou toho názoru, že pro většinu jejich klientů je záznam v trestním rejstříku malou překážkou pro nalezení zaměstnání s pracovní smlouvou. Dle jejich názoru a zkušeností má o legální práci zájem pouze 45 % podmíněně propuštěných.¹¹⁸ Důvodem o tento projevovaný nezájem většinou bývá právě zadluženost a s ní související exekuce.¹¹⁹

Problémem při pracovní integraci podmíněně propuštěných bývá také často nedostatečný pracovní návyk. Pachatelé trestné činnosti se v mnoha případech setkávají s prací až přímo ve věznicích.¹²⁰ I kdyby takovýto podmíněně propuštěný usiloval o nějakou práci, potenciální zaměstnavatel by ho nejspíše odmítl. S tímto problémem se také pojí nedostatečná kvalifikace, praxe v oboru a neochota rekvalifikace propuštěného.¹²¹

Neochota podmíněně propuštěných často může být příčinou jejich návratu do vězení. Někteří se mohou kvůli své nečinnosti na svobodě nechat zlákat k další trestné činnosti a následnému uvěznění, aniž by o to usilovali.¹²² Práce tedy může mít podstatný vliv na průběh znovuzачlenění. Pokud propuštěný o práci nestojí a raději bude pobírat sociální dávky a pracovat na černo, stává se závislým na státu. Probační úředníci by měli mít schopnosti, které pomohou propuštěnému zbavit se důvodů k negativnímu postoji k práci.¹²³ Pokud má například klient jako důvod své nezaměstnanosti exekuce či dluhy (viz. Informant 3), může mu probační úředník nabídnout služby některé organizace, která se zabývá dluhovým poradenstvím. V roce 2021 se konalo tzv. milostivé léto, které pomáhalo nejen propuštěným zbavit se alespoň části svých dluhů.

Problematika nespolupracujících klientů je velmi složitá při jakékoli sociální práci. Ovšem každý sociální pracovník i probační úředník zná metody, jak s takovým klientem dál postupovat.¹²⁴ Pro propuštěné, kteří spolupracují, ale stále se jim z jakéhokoliv důvodu nedaří nalézt práci, existují programy, které by jim v rámci sociálních služeb, tedy bezplatně, mohly pomoci s nácvikem sociálních dovedností. Jedním z těchto programů byl program Pohovory nanečisto, kde se řada sociálních pracovníků snažila

¹¹⁶ GARSIDE, R. *The prisoner education and employment strategy.*

¹¹⁷ INFORMANT 1, *Vlastní sonda.*

¹¹⁸ RASZKOVÁ, T. et al. *Zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.*

¹¹⁹ *Tamtéž.*

¹²⁰ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 35.

¹²¹ RASZKOVÁ, T. et al. *Zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.*

¹²² MARKESOVÁ, H. *Když chceš, tak můžeš.*

¹²³ OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Zaměstnání jako významný faktor úspěšné resocializace.*

¹²⁴ MATOUŠEK, O. et al. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 289.

připravit propuštěné a jinak obtížně zaměstnatelné osoby na výběrová řízení různého druhu. Další podobný program byl Získej zaměstnání. Tento program měl spíše povahu resocializační, protože se zaměřoval na odsouzené osoby, které měly zájem o podmíněné propuštění.¹²⁵ Je běžnou praxí, že propuštění vězňi jsou zruční a mají v mnoha oborech zkušenosti, ovšem většinou jejich snaha o získání práce ztroskotává právě na záznamu v trestním rejstříku. Všichni informanti z mého prováděné sondy se shodli, že jim právě záznam v trestním rejstříku stál v cestě za získáním zaměstnání.¹²⁶

Někteří podmíněně propuštění mohou mít problém se vstáváním včas. Pokud pracovali ve věznicí, budil je do práce rozhlas a o jejich včasný příchod se starali dozorcí. Proto pro ně vstát do práce na svobodě může představovat těžký úkol.¹²⁷ Řešením může být u některých zaměstnavatelů svozový autobus z místa bydliště do práce a zpět. Čímž se dostáváme k dalšímu řešení problému po propuštění, kterým je bydlení. Pokud má podmíněně propuštěný možnost pracovat se smlouvou v nějaké firmě, měl by se také zajímat o možnost ubytování. Tato je totiž velmi častá.¹²⁸

Problém podmíněně propuštěných osob spočívá také v tom, že často dostanou ve výstupním oddělení věznic od sociálního pracovníka mnoho informací, které nejsou schopni sami zpracovat. Jakmile nadejde čas propuštění, sami nevědí, kam mají jít a co dělat jako první.¹²⁹ Tuto tezi potvrzuje i má vlastní sonda, kdy mi ani jeden z informantů neodpověděl na otázku „*Co byla první věc, kterou jste po propuštění udělal?*“ Tedy že se šel přihlásit na úřad práce nebo se například nahlásit na Probační a mediační službu. Další omezení je pro propuštěného nedostatek zkušeností při jednání s úřady. Podmíněně propuštěný si nejčastěji zapamatuje pouze datum, do kdy se má dostavit na Probační a mediační službu, ale do té doby není hlášený na úřadu práce, a tudíž za něj nikdo neplatí sociální a zdravotní pojištění.¹³⁰

Z mé sondy do pracovní činnosti u podmíněně propuštěných je patrné, že práce ve výkonu trestu odnětí svobody je v dnešní době spíše ojedinělá, i když je tato povinnost nařízena zákony. Nikdo z mých informantů nebyl během výkonu trestu odnětí svobody zařazen do pracovní činnosti. Jelikož z dostupné literatury víme, že odsouzený ve výkonu trestu nesmí své pracovní zařazení odmítnout, je patrné, že pracovních míst pro tuto cílovou skupinu je nedostatek. Jedná se o následek přeplněných věznic, které čelí stále sílícímu tlaku ze strany společnosti. Po dotazu, zda by možnost pracovat ve výkonu trestu uvítali, mi byla dána kladná odpověď od dvou ze tří informantů. Byla by to podle slov Informanta 1 „*příjemná změna v tý nudě, kdy ste jenom zavřená na cele a můžete nejdál do knihovny, a to ještě jen s bachařem za prdelí.*“¹³¹

Nezisková organizace Rubikon Centrum, z.s., se ve spolupráci s podmíněně propuštěnými snaží o jejich plynulý návrat do společnosti a podporuje zaměstnávání lidí se záznamem v rejstříku trestů. Bohužel je pro mnoho propuštěných nedostupná z důvodu působnosti pouze v Praze, Karlovarském kraji a v Ostravě.¹³² Neziskových organizací, které mohou podmíněně propuštěným pomoci nalézt práci, je více.

¹²⁵ MARKESOVÁ, H. *Když chceš, tak můžeš.*

¹²⁶ *Vlastní sonda.*

¹²⁷ MARKESOVÁ, H. *Když chceš, tak můžeš.*

¹²⁸ *Tamtéž.*

¹²⁹ ČIHÁK, P. *Specifika zaměstnávání osob po výkonu trestu odnětí svobody*, s. 29.

¹³⁰ *Tamtéž.*

¹³¹ INFORMANT 1, *Vlastní sonda.*

¹³² ČIHÁK, P. *Specifika zaměstnávání osob po výkonu trestu odnětí svobody*, s. 29.

V Jihočeském kraji se sice žádná nezabývá konkrétně touto cílovou skupinou, ale většina organizací nabízejících sociální poradenství je ochotná pomoci i s hledáním zaměstnání. S hledáním práce může pomoci i probační úředník, který vykonává nad dotyčným propuštěným dohled.

3 Probační a mediační služba v průběhu resocializace

Probační a mediační služba v rámci resocializace trestaných osob hraje v justičním systému České republiky významnou roli. Její činnost upravuje zejména zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. Jedná se o multidisciplinární službu, která uplatňuje některé metody sociální práce a zároveň vychází z trestního práva. Usiluje o společensky přijatelné řešení konfliktu spojeného s trestnou činností a také zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů. Dále má zájem na napravení společenských vztahů, které byly trestnou činností pachatele narušeny.¹³³

Vznik Probační a mediační služby byl názornou ukázkou dobré spolupráce nevládního a vládního sektoru, kdy byla tato instituce vyžadována společností, a díky podpoře Ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu mohl vzniknout nový státní úřad.¹³⁴ Přijetí a uplatňování nového zákona, který upravuje činnost Probační a mediační služby, přineslo revoluční změnu do uplatňování spravedlnosti a justičního systému. Díky této změně se v České justici začala realizovat více restorativní justice, která nabídla nový pohled jak na osobu pachatele, tak na osobu poškozeného. Lze tedy říct, že se jednalo o nový náhled na trestnou činnost jako takovou.¹³⁵

Sestavením a uvedením Probační a mediační služby do provozu bylo třeba definovat její cíle tak, aby korespondovaly s principy restorativní justice, české justice a dalšími společenskými normami. Cílem činnosti se tedy stala v první řadě integrace pachatele, kde se pracovníci služby snaží o opětovné začlenění pachatele do společnosti bez následků páchaní další trestné činnosti. V rámci integrace se u pachatele také usiluje o obnovení respektu k právnímu aparátu státu.¹³⁶ Dalším cílem byla definována participace poškozeného do procesu jeho odškodnění. Dílčím cílem se zde stala obnova pocitu bezpečí a důvěry ve spravedlnost. Třetím hlavním cílem Probační a mediační služby, který koresponduje s právním aparátem ČR, bylo určení ochrany společnosti. Probační a mediační služba se snaží účinně řešit konfliktní situace, které vznikají během trestního řízení, efektivním zajištěním alternativních trestů a dalších opatření, které pachateli uložil soud.¹³⁷

Základním konceptem Probační a mediační služby byla její aktivní účast na přípravném řízení a řízení před soudem. V těchto fázích nabízí pracovník obviněnému a poškozenému služby zaměřující se na urovnání poškozených společenských vztahů, zejména tedy program mediace.¹³⁸ Probační a mediační služba připravuje pro státní zástupce a soudce dostatečné podmínky pro uložení některého z alternativních trestů. Předpokládá se tedy, že alternativní tresty jsou ukládány soudy, kontrolovány probačními pracovníky a těmi jsou také shromážděné veškeré podklady pro soudy a státní zástupce. Za úplné podklady se mimo jiné považuje dostatek relevantních informací o pachateli, o situaci oběti a dalších dopadů trestného činu.¹³⁹ Splněním těchto požadavků můžeme předpokládat, že alternativní trest bude správně

¹³³ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II.*, s. 128.

¹³⁴ ŠTERN, P. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, s. 13.

¹³⁵ *Tamtéž*, s. 14.

¹³⁶ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II.*, s. 129.

¹³⁷ ŠTERN, P. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, s. 13.

¹³⁸ ŠTERN, P. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, s. 37.

¹³⁹ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II.*, s. 129.

individualizován, trest bude řádně vykonán a trestnou činností pachatel opakovat.¹⁴⁰

Právní východiska činnosti Probační a mediační služby jsou postavená na několika principech. Jedná se o principy, jako je motivace pachatele za spáchaný trestný čin, motivování pachatele k životu v souladu se zákonem nebo účast pachatele na odstranění co možná nejvyšší míry následků spáchaného trestného činu. Další principy se více týkají společenských dopadů trestného činu. Jsou jimi například efektivní a dostačující řešení případu, ochrana společnosti v oblasti terciární prevence či eliminace efektu nálepkování. Poslední skupina principů se orientuje na oběť – například poskytnutí oběti možnost být aktivním účastníkem v řešení případu, možnost vyjádřit postoj k trestnému činu, který byl spáchán, či představy oběti týkající se nápravy takového trestného činu.¹⁴¹

Ukládání alternativních trestů, tedy jiných, než je výkon trestu odnětí svobody, je v ČR stále novinkou, přestože tyto metody jsou zde rozvíjeny již od založení samotné Probační a mediační služby.¹⁴² V české justici je nejpopulárnější alternativní trest v podobě podmíněného odložení výkonu trestu odnětí svobody neboli podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem. Čeští soudci samozřejmě znají i další varianty tohoto druhu trestů, jejichž výkon a dohled nad nimi zajišťuje Probační a mediační služba.¹⁴³

Dalším alternativním trestem jsou například obecně prospěšné práce, které se ukládají zejména za méně závažné trestné činy. Jedná se o možnost pro pachatele, aby odčinil své protiprávní jednání aktivní účastí na nápravě společenských vztahů právě skrze práce, které jsou prospěšné obecním účelům. Výměra tohoto trestu se pohybuje v rozmezí 50–300 hodin, které musí odsouzený vykonat ve svém volném čase, bez nároku na odměnu a do jednoho roku od uložení trestu.¹⁴⁴ Pracovník má i zde roli podle všech výše uvedených principů a jeho úkolem je zajištění bezpečného výkonu trestu, zjištění všech relevantních informací k uložení trestu a také navržení místa výkonu trestu. Probační úředník je zde také garantem informovanosti poskytovatelů obecně prospěšných prací. Má funkci prostředníka mezi soudem a poskytovatelem, řeší problémy v průběhu výkonu trestu a svým prostřednictvím se snaží, aby mezi soudem a poskytovatelem nedošlo k nedorozumění.¹⁴⁵

Trest obecně prospěšných prací je i přes svou administrativní a koordinační náročnost uváděn jako jeden z nejčastěji ukládaných alternativních trestů. Tento trest také představuje pro nezaměstnané odsouzené příležitost najít si stále zaměstnání. Několik subjektů poskytujících výkon tohoto trestu může někdy odsouzeným nabídnout stále místo a tím podpořit jejich resocializaci. Ovšem pouze za předpokladu, že se u poskytovatele odsouzený osvědčí svým zodpovědným chováním.¹⁴⁶ Další výhodou trestu obecně prospěšných prací může být pro pachatele vidina, že po řádném odpykání trestu nebude mít záznam v trestním rejstříku, a tudíž nebude muset žít s nálepkou kriminálního. Odsouzenému, který na výkon tohoto trestu nepřistoupí nebo se k němu

¹⁴⁰ ŠTERN, P. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*, s. 28.

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 38.

¹⁴² VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 50.

¹⁴³ *Tamtéž*, s. 81.

¹⁴⁴ TALANDOVÁ, J. *Obecně prospěšné práce*, s. 90.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 91.

¹⁴⁶ <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/obecne-prospesne-prace/>

nedostaví, je poté nařízen výkon trestu odnětí svobody a jeho trest je uveden v rejstříku trestů.¹⁴⁷ Jeden z informantů mé sondy odpověděl: „*Já měl totiž původně nastoupit na ty, na prospěšný práce, víte? Ale trochu jsem se zapomněl v hospodě, takže jsem samozřejmě nenastoupil, a to byl průser.*“¹⁴⁸

Místo výkonu trestu obecně prospěšných prací určuje soud, který tento trest uložil na základě návrhu pracovníka Probační a mediační služby, který je zároveň pověřený dohledem nad odsouzeným. Při vzniku problému během výkonu obecně prospěšných prací bere pracovník Probační a mediační služby zřetel na veškeré okolnosti, které problému předcházely. Pokud se odsouzený dostavil některý den k výkonu trestu pozdě, nemusí tuto situaci nutně posoudit jako rizikovou a odsouzeného tedy nechat vykonat zbytek trestu ve vězení. Aby byl trest považovaný za neúčinný, musí se odsouzený chovat trvale nezodpovědně. Jelikož se jedná o velice individualizovaný alternativní trest, je toto těžké posuzovat.¹⁴⁹ Proto je u pracovníků Probační a mediační služby důležitá vyrovnanost míry profesionality a osobního přístupu k odsouzenému.¹⁵⁰

Další specifický alternativní trest, který dohlíží a zajišťuje Probační a mediační služba, je trest domácího vězení. Tento trest byl do praxe zaveden až v roce 2010 v rámci rozvíjení možností moderního trestání.¹⁵¹ Jedná se o trest, který lze uložit jak mladistvým, tak dospělým. Po trestu odnětí svobody se jedná o první nejnáročnější trest, který může soud uložit. Jeho náročnost spočívá v podobnosti s výkonem trestu odnětí svobody, kde je odsouzenému znemožněn jakýkoliv pohyb na svobodě. U tohoto trestu je odsouzený částečně na svobodě a částečně uvězněn. Skutečnost částečné svobody nejen výrazně snižuje možnost spáchání trestného činu, ale také motivuje odsouzeného k řádnému životu.¹⁵²

Soud může trest domácího vězení uložit až na dvě léta, přičemž jeho nedodržení může pro odsouzeného znamenat odnětí svobody na zbytek jeho trestu, totéž platí i u trestu obecně prospěšných prací. Chybějící dny do konce výkonu trestu odnětí svobody se přepočítávají na dny odnětí svobody.¹⁵³ Odsouzení byli donedávna hlídáni pomocí elektronického monitorovacího systému, který měli upevněný zpravidla na kotníku. Bohužel tato účinná metoda dohledu musela být ukončena ke dni 22. 11. 2021, a to z důvodu problémů na straně zhotovitele systému. Dohled nad výkonem tohoto trestu tak musí nadále probíhat pomocí namátkových kontrol pracovníky Probační a mediační služby.¹⁵⁴ Ovšem Probační a mediační služba ve spolupráci s dalšími zainteresovanými orgány státu jedná o zachování tohoto systému, pouze se změnou zhotovitele. Není ovšem jasné, kdy k obnově elektronického monitoringu dojde.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je, dá se říct, mírnou formou alternativního trestu. Tento trest je ukládán převážně problémovým fanouškům. U nás byl zaveden s ohledem na problémové fanoušky fotbalu, ovšem jeho rozšíření o kulturní akce vedlo k jeho ukládání i fanouškům různých hudebních kapel,

¹⁴⁷ TALANDOVÁ, J. *Obecně prospěšné práce*, s. 95.

¹⁴⁸ INFORMANT 3, *Vlastní sonda*.

¹⁴⁹ TALANDOVÁ, J. *Obecně prospěšné práce*, s. 99.

¹⁵⁰ LULEI, M. *Sociální práca v trestnej justícii a probacia*, s. 62.

¹⁵¹ <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/trest-domaciho-vezeni/>

¹⁵² VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*, s. 186.

¹⁵³ Zákon č. 40/2009 Sb., § 60 a § 61 trestní zákoník.

¹⁵⁴ <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>

kteří se dopustili trestného činu v rámci některé z kulturních akcí.¹⁵⁵ Trest spočívá v zákazu účasti na soudem stanovených akcích. Jedná se tedy opět o velice individualizovaný trest, kde se bere ohled na psychický stav a behaviorální znaky odsouzeného.¹⁵⁶ Přijetí této alternativy trestu – tedy zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, které jsou pro odsouzeného s ohledem na jeho možné problémové chování rizikové – bylo založeno na základě snahy zabránit mu v páchání další trestné činnosti. Odsouzenému může v souvislosti se změnou jeho chování být uložena povinnost navštěvovat některé druhy kurzů.¹⁵⁷

Při zajištění výkonu trestu zákazu vstupu je důležitá organizační propojenost dotčených subjektů. Jmenovitě tedy Probační a mediační služby, Policie ČR a pořadatelů kulturních a sportovních akcí.¹⁵⁸ Pokud probační úředník rozhodne na základě situace a rozpoložení odsouzeného, může odsouzenému nařídít povinnost dostavovat se v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce do daného útvaru Policie ČR.¹⁵⁹ Pověřený probační úředník spolupracuje i s kriminální policií, která se zabývá problematikou diváckého násilí a extrémistickými projevy chování a může úředníkovi dát potřebné informace o průběhu akce či o samotném odsouzeném. Dále stanovuje podmínky výkonu trestu, které jsou uvedeny v probačním plánu, jenž společně sestavili. Probační úředník je odpovědný za průběh výkonu trestu zákazu vstupu, a proto zde má i velké množství pravomocí a kompetencí. Zároveň pravidelně informuje soud o průběhu a plnění probačního plánu a povinností s ním spojených.¹⁶⁰

Další činností Probační a mediační služby je parole neboli aktivní účast na podmíněném propuštění s dohledem z výkonu trestu odnětí svobody. V rámci této činnosti probační pracovník pracuje s odsouzeným již ve věznici, kde společně připravují podklady pro rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění. Vyhodnocuje tedy informace, které mu odsouzený poskytl, a na základě jejich pravdivosti a rizikovosti odsouzeného doporučí – nebo naopak nedoporučí – na podmíněné propuštění. Tato spolupráce je postavena na principu dobrovolnosti a žádný odsouzený usilující o podmíněné propuštění do takové není nucen.¹⁶¹

Nedobrovolná spolupráce odsouzeného s Probační a mediační službou nastává ve chvíli, kdy je soudem podmíněně propuštěný. V takové chvíli má povinnost se bezprostředně nahlásit na Probační a mediační službu, aby mohl být započatý výkon dohledu ve zkušební době.¹⁶² Z mé sondy vyplývá, že není dostatečně definován pojem bezprostředně, tedy o jaký časový horizont se jedná. Nikdo z informantů neodpověděl tak, že by první věc, kterou udělal, bylo nahlášení se Probační a mediační službě či schůzka s některým probačním úředníkem. Například Informant 1 odpověděl: „*To už ani nevím. Asi byste ráda slyšela, že jsem poslušně šel na probační nebo něco podobného...*“ (Směje se.) „*To vás zklamou. Fakt nějak nevím. Ale jak se znám, pravděpodobně jsem se šel vylejt.*“ (Směje se.) „*I když to vlastně určitě ne, to jsem nesměl.*“¹⁶³ Činnost probačního úředníka při podmíněném propuštění spočívá nejen

¹⁵⁵ TALANDOVÁ, J. *Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*, s. 161.

¹⁵⁶ <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/trest-zakazu-vstupu/>

¹⁵⁷ TALANDOVÁ, J. *Zákaz vstupu na sportovní a jiné společenské akce*, s. 161.

¹⁵⁸ *Tamtéž.*

¹⁵⁹ <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/trest-zakazu-vstupu/>

¹⁶⁰ TALANDOVÁ, J. *Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*, s. 162.

¹⁶¹ MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 103.

¹⁶² ROZUM, J., JARKOVSKÁ, L., KOTULAN, P. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*, s. 174.

¹⁶³ INFORMANT 1, *Vlastní sonda*.

v kontrole propuštěného, ale také ve vedení k řádnému životu v souladu se zákonem. Poskytuje také propuštěnému profesionální podporu a odbornou pomoc během řešení problémů spojených s propuštěním z věznice.¹⁶⁴

Během zkušební doby podmíněně propuštěného má probační úředník právo udělovat propuštěnému taky některé povinnosti, které nestanovil soud, a to v rámci probačního plánu dohledu. Jedná se o jakýsi druh kontraktu, kterým se podmíněně propuštěný zavazuje k plnění stanovených povinností a dodržování podmínek dohledu. Probační úředník má také podle zákona právo kdykoliv propuštěného navštívit v jeho obydlí. Tato návštěva v obydlí je dobrým nástrojem probačního úředníka k ověření si některých skutečností, které o sobě propuštěný tvrdil.¹⁶⁵ V probačním plánu dohledu lze také určit intenzitu osobního kontaktu s podmíněně propuštěným. Samozřejmě se také jedná o velice individuální bod, který je závislý na mnoha ovlivňujících faktorech, jako je například délka pobytu ve vězení, jaký trestný čin propuštěný spáchal či jeho kriminální minulost.¹⁶⁶ V probačním plánu dohledu jsou stanoveny také cíle dohledu, jedná se o cíle zvolené probačním úředníkem a propuštěným. Dále probační úředník nechá propuštěného, aby si sám zvolil kroky, které mu pomohou dosáhnout daného cíle. Pokud propuštěný není schopen si toto sám zvolit, může mu pomoci i probační úředník.¹⁶⁷ Jelikož se jedná o velice specifickou formu práce v Probační a mediační službě, jsou na středisku vyčleněni někteří probační úředníci, kteří jsou pro práci s podmíněně propuštěnými řádně vyškoleni. Specifičnost spočívá hlavně ve skutečnosti, že propuštěný byl určitou dobu naprosto odstřižen od celého „normálního“ světa a mnohdy řeší existenční problémy.¹⁶⁸ To je také důvod, proč jsem během rozhovorů pokládala otázku „*Co byla první věc, kterou jste po propuštění udělal?*“. Nejednalo se tedy o nějakou vlastní fascinaci propuštěním z vězení, nýbrž o zjištění, zda si podmíněně propuštění uvědomovali závažnost vlastní situace. Informant 2 a Informant 3 sice uvedli, že jeli domů, tedy, že měli zajištěné bydlení. Ovšem Informant 3 dále uvedl, že „*Jel jsem domů k rodině, ale tam mně nikdo neotevřel.*“ (Směje se.) „*Přitom já úplně věděl, že doma jsou, ne. (...) Tak jsem hezky rychle pochopil, že o mě nestojej, a šel jsem do hospody za kámošem nabalit nějakou buchtu.*“¹⁶⁹ Z těchto údajů tedy vyplývá, že Informant 3, který projevil snahu o jakýsi návrat do řádného života právě návratem domů, se nakonec uchýlil jinam.

Dlouhodobost kontaktu s podmíněně propuštěným je také jedním specifíkem pro práci s těmito klienty. Jedná se o kontakt, který může trvat maximálně sedm let, ovšem průměrná doba činí tři až čtyři roky.¹⁷⁰ Toto také potvrdili moji informanti, kteří shodně uvedli, že jejich zkušební doba trvá čtyři roky.¹⁷¹ Často se stává, že podmíněně propuštění mají po odchodu z vězení pocit, že svůj čin již odčinili výkonem trestu odnětí svobody, a tak je jejich motivace k řešení následků trestné činnosti a narovnání mezilidských vztahů velice nízká. Proto zde musí působit probační úředník jakožto motivátor a přimět propuštěného k součinnosti. Také obtížnost hledání pracovního uplatnění může být velice specifická. U ostatních alternativních trestů uvedených výše

¹⁶⁴ MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 104.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 112.

¹⁶⁶ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II.*, s. 140.

¹⁶⁷ ROZUM, J., JARKOVSKÁ, L., KOTULAN, P. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*, s. 176.

¹⁶⁸ MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 115.

¹⁶⁹ INFORMANT 3, *Vlastní sonda*.

¹⁷⁰ MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 115.

¹⁷¹ *Vlastní sonda*.

si totiž odsouzení mohou svou práci ponechat, což je také žádoucí. Někteří podmíněně propuštění mají tendence přijímat nevýhodná zaměstnání bez uzavřené smlouvy, a tím se udržovat v neustálé nejistotě, zda dostanou za svou práci zapláceno.¹⁷² Bohužel z vlastní zkušenosti z praxi na Probační a mediační službě vím, že v těchto případech na tom dotyčným propuštěným nezáleží. Ačkoli všichni tři informanti z mé sondy uvedli, že pracují bez smlouvy, dva z nich projeví nad tímto faktem lítost. Třetí informant řekl, že „*Pro mě je prostě výhodnější bejt na dávkách a pracovat na černo. To vám říkám na rovinu.*“¹⁷³

Odlišnost práce během podmíněného propuštění spočívá také v práci s obětí či pozůstalými osobami. Tyto pracovník kontaktuje až po delším uplynutí času od spáchaného trestného činu – vzhledem k možnému prožití traumatu. V situaci, kdy byl spáchán závažný násilný trestný čin, musí postupovat pracovník velice citlivě a brát ohled na subjektivní vnímání ze strany oběti.¹⁷⁴ Při oslovování oběti či pozůstalých osob musí pracovník dbát na základní princip restorativní justice, že trestný čin je poškození lidí a lidských vztahů. Náprava by měla být reakcí na potřeby obětí a práce s pachatelem musí vést k pachatelově převzetí odpovědnosti za své nezákonné chování, také tedy ke snaze napravit způsobenou škodu.¹⁷⁵ Při práci s podmíněně propuštěnými musí tedy parolový pracovník oslovit i oběť, bez jejíž spolupráce by znovuzачlenění propuštěného nemohlo být úspěšné.¹⁷⁶

Alternativní tresty jsou sice mírnějšími tresty, ovšem neukládají se za závažné trestné činy či recidivistům. Jedná se o tresty, kde se primárně dbá na odčinění a nápravu trestného činu a nenarušení společnosti. Pokud bychom alternativní tresty neměli a ukládali bychom všem tresty odnětí svobody, mohlo by to mít nežádoucí efekt na pozdější znovuzачlenění jedince. Nemluvě o vlivu přeplněných věznic na společnost.¹⁷⁷ Tento způsob výkonu trestu a odčinění vlastního jednání je způsobem realizace restorativní justice. Jde tedy o méně represivní způsob řešení trestného činu, který má za cíl napravit vztahy mezi obětí a pachatelem.¹⁷⁸

Resocializace pomocí alternativních trestů může být u jedince snazší již z důvodu nepřerušování pracovních návyků, rodinných a sociálních vztahů. Jelikož odsouzený vykonává svůj trest na svobodě, stát nevynakládá žádné finanční prostředky na jeho nápravu. S uložením alternativního trestu mohou být uložena i některá omezení a povinnosti. S opětovným začleněním skrz Probační a mediační službu pomáhají inovativní projekty, které tato instituce získává neustálým školením svých vedoucích pracovníků v zahraničí s dobrou praxí.¹⁷⁹

3.1 Projekty resocializace podmíněně propuštěných osob v rámci Probační a mediační služby

Jak už bylo řečeno v kapitolách výše, hlavním aktérem v rámci resocializace podmíněně propuštěných je Probační a mediační služba. Její projekty se proto zaměřují nejen na zvýšení efektivity alternativních trestů, ale také na resocializaci odsouzeného a oběti.

¹⁷² MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 116.

¹⁷³ INFORMANT 3, *Vlastní sonda*.

¹⁷⁴ MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 116.

¹⁷⁵ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*, s. 16.

¹⁷⁶ MATOUŠKOVÁ, A. *Parole*, s. 117.

¹⁷⁷ <https://www.justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>

¹⁷⁸ VETEŠKA, J. *Probace a mediace v kontextu sociální andragogiky*, s. 183.

¹⁷⁹ ČIHÁK, P. *Specifika zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody*, s. 77.

U široké veřejnosti pozorují značné zmatení při pojmu projekt a program. Oba pojmy souvisí se znovuzачleněním propuštěných, ovšem každý zahrnuje jiné činnosti.

Probační program pro dospělé propuštěné je program, jehož splnění se ukládá propuštěnému soudem. Jedná se o uložení povinnosti podrobit se programu sociálního výcviku a převýchovy či programům psychologického poradenství.¹⁸⁰ Pokud podmíněně propuštěný splňuje požadavky na vstup do některého programu, může probační úředník toto nařídit i bez předešlého nařízení soudu. Při zahájení některého programu u odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody je třeba, aby odborný personál zařadil odsouzeného do programu nejméně tři měsíce před plánovaným podmíněným propuštěním. Účast na programu trvá po dobu nezbytně nutnou pro znovuzачlenění propuštěného.¹⁸¹ Řadu probačních programů nabízejí různé neziskové organizace, které spolupracují s podmíněně propuštěnými. Například nezisková organizace RUBIKON jich nabízí hned několik. Jako dobrý příklad probačního programu nám může posloužit právě Probační program Rubikon. Jedná se o program, který se snaží podmíněně propuštěným pomoci s řešením zadluženosti a hledáním zaměstnání. Propuštěný zařazený do tohoto programu je zde minimálně půl roku, přičemž sociální pracovník se snaží propuštěnému pomáhat v krizových situacích spojených s výše uvedenou problematikou.¹⁸² Svou prací v rámci této konkrétní organizace sociální pracovníci pomáhají i pracovníkům probační a mediační služby, kteří se tak mohou více věnovat výkonu dohledu nad propuštěnými. Nevýhodou však je menší působnost organizace v rámci České republiky a jejich omezená kapacita.

Projekty probační a mediační služby jsou komplexními složkami, které obsahují jednotlivé programy, ovšem nejedná se o probační programy, nýbrž o programy zaměřené zejména na resocializaci a nikoliv na kontrolu propuštěného. Některé projekty se také zaměřují na oběť, její potřeby a práci s ní. Opět se jedná o projev realizace restorativní justice.

Nejaktuálnější projekt Probační a mediační služby zaměřený na opětovné začlenění podmíněně propuštěných osob se nazývá Zpátky do života. Jak už jeho název napovídá, hlavním cílem je působení na odsouzeného tak, aby zvládl návrat do běžného života, ze kterého byl trestem vytržen.¹⁸³ Jedná se o projekt, který je realizovaný na základě příkladů dobré praxe ze zahraničí, konkrétně z Norska, kde byli někteří probační úředníci na pracovně-vzdělávací stáži. Zavádění těchto osvědčených postupů začalo již dne 1. 5. 2020, kterému předcházela analýza a vyhodnocování statistik ohledně četnosti recidivy u propuštěných a podmíněně propuštěných vězňů. Výsledkem bylo zjištění, že nejrizikovějším obdobím pro opětovné spáchání trestné činnosti jsou první měsíce po propuštění z věznice.¹⁸⁴ Cílem projektu je díky získaným datům zkvalitnění procesu opětovného začlenění propuštěných osob, poskytnutí nástrojů k reflexi jejich trestné činnosti a upuštění od kriminální činnosti. Rozšíření a zvýšení dostupnosti resocializačních programů v ČR by mělo pomoci dosáhnout určeného cíle. V rámci zvyšování dostupnosti byla během roku 2020 zhotovena programová centra s platností od ledna 2021.¹⁸⁵

¹⁸⁰ <https://www.justice.cz/web/msp/probacni-programy1?clanek=ii-probacni-programy-pro-dospele>

¹⁸¹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. Teorie a praxe zacházení s vězňnými*, s. 50.

¹⁸² <https://www.rubikoncentrum.cz/akreditovane-probacni-programy/>

¹⁸³ <https://www.pmscr.cz/projekty/pdp3-zpatky-do-zivota/>

¹⁸⁴ <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/spravedlnost/schvalene-projekty/zpatky-do-zivota-3062>

¹⁸⁵ <https://www.pmscr.cz/projekty/pdp3-zpatky-do-zivota/>

Programová centra jsou součástí určitých středisek Probační a mediační služby a slouží k zajištění dostupnosti resocializačních programů pro odsouzené k alternativním trestům, podmíněně propuštěné a dobrovolně zařazené do některého programu v rámci probačního plánu.¹⁸⁶ V každém z programových center jsou přítomni specializovaní pracovníci Probační a mediační služby s předešlou praxí v práci s touto cílovou skupinou. Služby poskytují v rámci celého soudního kraje a pro klienty Probační a mediační služby každé z těchto center poskytuje čtyři různé resocializační programy. Jedná se o programy, které zahrnují oblasti, jako je uvědomění si následků trestné činnosti, úspěšná reintegrace, bezpečné chování v silničním provozu a snížení rizik recidivy.¹⁸⁷ Pro zvýšení efektivity těchto programů jsou poskytovány ve skupinové i individuální formě, podle potřeb klienta.

Dalším prostředkem k dosažení hlavního cíle projektu Zpátky do života je realizace probačního domu. Probační a mediační služba v rámci této iniciativy v roce 2020 vybrala vhodný objekt, který za peníze získané grantem rekonstruuje a od listopadu 2022 uvede probační dům do provozu.¹⁸⁸ Pilotní projekt, který uvedl do provozu první probační dům v České republice, proběhl v roce 2015 v Ostravě. Tento projekt však skončil již po roce hned z několika důvodů. Hlavním důvodem byla nepřipravenost ostatních spolupracujících organizací. Zároveň si Probační a mediační služba kladla vysoký cíl a probační dům chtěla naplnit 81 podmíněně propuštěnými. Soud ovšem rozhodl pouze o 12 případech, u kterých by zařazení do takového programu mělo smysl. Jednalo se také o dobrovolnou účast podmíněně propuštěných bez stabilního zázemí a nezávislých na alkoholu či jiných psychotropních látkách.¹⁸⁹ Podmínka dobrovolnosti byla také další překážkou k naplnění cíle. Některým odsouzeným, kterým byla tato možnost nabídnuta, nevyhovovala lokalita, kde byl probační dům umístěn. I přes nezdar pilotního probačního domu reflektuje tento projekt moderní evropské trendy justiční politiky. Jedná se o snahu většího využívání alternativních trestů a ekonomicky úspornější formu trestání. Z důvodu nevědomosti a špatné spolupráce Probační a mediační služby s dalšími organizacemi byl probační dům zahrnut v projektu o čtyři roky později, tedy v roce 2020.¹⁹⁰

Na uvedení do provozu pracuje Probační a mediační služba s roční pauzou – z důvodu mimořádných opatření vlády v boji proti pandemii Covid-19 – již druhým rokem. S otevřením probačního domu je počítáno v listopadu 2022 a jeho trvání se předpokládá až do konce dubna 2024.¹⁹¹ Jedná se o pobytový resocializační program, kam budou navrženi odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody, kteří si budou žádat o podmíněně propuštění a budou vybráni specializovaným pracovníkem věznice a Probační a mediační služby. Díky čtyřleté prodlevě, během které byla šířena osvěta ohledně institutu podmíněného propuštění a možných přínosů fungování probačního domu, se předpokládá úspěšnost a udržitelnost tohoto programu.¹⁹²

Cílem probačního domu bude podpora podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody v procesu opětovného začlenění do společnosti. Klienti Probační a mediační služby mohou služby probačního domu využívat prvních několik měsíců

¹⁸⁶ *Tamtéž.*

¹⁸⁷ <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/spravedlnost/schvalene-projekty/zpatky-do-zivota-3062>

¹⁸⁸ <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/spravedlnost/schvalene-projekty/zpatky-do-zivota-3062>

¹⁸⁹ PASEKOVÁ, E. *Pilotní projekt probačního domu končí, zapojilo se málo odsouzených.*

¹⁹⁰ *Tamtéž.*

¹⁹¹ <https://www.pmscr.cz/projekty/pdp3-zpatky-do-zivota/>

¹⁹² <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/spravedlnost/schvalene-projekty/zpatky-do-zivota-3062>

bezprostředně po propuštění na svobodu. Probační dům nemá sloužit jako ubytovna pro podmíněně propuštěné s dohledem, nýbrž jako takový odrazový můstek podmíněně propuštěného do nového života. V rámci tohoto pobytového resocializačního programu budou vyškolení pracovníci Probační a mediační služby působit na podmíněně propuštěné tak, aby aktivně řešili svoji blízkou budoucnost, vyhledali si stabilní zaměstnání, navázali kontakt s neblížejšími, vytvořili si finanční rozpočet, který bude zahrnovat i případné splácení dluhů.¹⁹³ Probační dům také efektivněji umožní kontrolu soudem uložených povinností. Jeho zřizování probíhá na území Jihočeského kraje ve městě Písek. Z důvodu minulého selhání projektu zde Probační a mediační služba plánuje zaměstnat tři své vyškolené pracovníky a umožnit pobyt pouze třinácti podmíněně propuštěným z Jihočeského kraje.¹⁹⁴

Zřizování probačního domů vyvolává u občanů města Písek a jeho přilehlého okolí obavy o jejich bezpečnost. Někteří kontroverzní občané začali sepisovat petici proti jeho otevření. 12. 2. 2020 proběhla veřejná debata na toto téma, kde mělo zastoupení vedení města Písek, Probační a mediační služby se střediskem v Písku, Policie ČR, ředitelství Probační a mediační služby a další. Jelikož se jednalo o veřejnou debatu, měla zde zastoupení i veřejnost, která byla proti zřízení probačního domu.¹⁹⁵ Nicméně Probační a mediační služba hodnotí výsledek debaty velice kladně, všichni dostali potřebné informace ohledně tohoto zařízení. Místostarosta města Písek se ovšem kvůli opětovným nevolím obyvatel obává blízkého se data uvedení do provozu, proto bude znovu svolávat další veřejnou debatu za přítomnosti veřejnosti i minule zúčastněných zástupců dotčených orgánů. Pokud tento projekt bude úspěšný, Ministerstvo spravedlnosti je nakloněno restorativní justici a můžeme tedy očekávat vybudování dalších probačních domů v různých krajích.¹⁹⁶

30. 6. 2020 skončil úspěšný projekt Proč zrovna já? II, který byl určen obětem trestných činů. Tento v roce 2016 navázal na pilotní projekt Proč zrovna já? Předmětem projektu byla podpora a pomoc obětem trestných činů a jeho hlavním cílem bylo zabránit u oběti sociálnímu vyloučení a snížení jeho rizika. Dalším hlavním cílem bylo rozšířit vzdělanost a posílit dovednost pracovníků pomáhajících profesí v pomoci obětem trestných činů, které jsou mnohdy latentní. Samotná Probační a mediační služba zřídila pro oběti trestných činů ve většině svých středisek tzv. poradny pro oběti trestných činů, kde působili řádně vyškolení pracovníci Probační a mediační služby.¹⁹⁷

V rámci Probační a mediační služby jsou poradny pro oběti trestných činů novinkou. Dříve byla práce s obětí „pouze“ součástí práce mediace a snahy odsouzeného o nápravu vztahů během resocializace. Jednalo se tedy pouze o rozšíření prvního projektu Proč zrovna já? do zbylých patnácti středisek Probační a mediační služby. Navazující projekt byl zacílen na zvlášť zranitelné oběti a přizpůsoben potřebám jednotlivých skupin obětí podle spáchaného trestného činu. Zapojit se do programu tohoto projektu mohly také oběti trestných činů, které se z nějakého důvodu neumí s trestným činem vyrovnat.¹⁹⁸ Součástí poradenství pro oběti byla také osvěta o právech obětí, kterou Probační a mediační služba prováděla v rámci skupinových konzultací. Zároveň byla v tomto projektu také klíčová multidisciplinární spolupráce, kterou se

¹⁹³ <https://www.pmscr.cz/projekty/pdp3-zpatky-do-zivota/>

¹⁹⁴ *Tamtéž.*

¹⁹⁵ PRCHALOVÁ, B. *V Písku bude dům pro propuštěné.*

¹⁹⁶ *Tamtéž.*

¹⁹⁷ KELLNER, T., LÁZNIČKOVÁ, M. *Analýza potřebnosti projektu „Proč zrovna já? II“.*

¹⁹⁸ <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/proc-zrovna-ja-ii/>

povedlo navázat již v pilotním projektu a rozšířit v projektu novém. Díky zapojení víceoborových specialistů byla zajištěna kontinuita a dobrá koordinace pomoci mezi různými službami. Klient vždy spolupracoval s Probační a mediační službou, jež mu poskytovala další informace o odbornících, kteří by jí mohli pomoci (např. zprostředkování diskrétního doktora pro oběti domácího násilí či znásilnění).¹⁹⁹ Některé oběti vybraných trestných činů mohou mít také kvůli prožitému traumatu a větší zranitelnosti problém dostavit se k soudu, na policii či jinak se setkat s pachatelem a čelit skutečnosti spáchaného trestného činu. Proto pracovníci v rámci programu projektu doprovázeli klienty a na vlastních konzultacích se snažili změnit jejich postoj.²⁰⁰

Díky dobré praxi ze zahraničí, na které byl založený projekt Proč zrovna já? a Proč zrovna já? II, a také získaným pozitivním výsledkům Probační a mediační služba zachovala již zmíněné poradny pro oběti trestných činů. Poradna může oběti pomoci v jakékoliv fázi trestního řízení, dokonce i pokud se oběť zatím nerozhodla trestný čin nahlásit. Poradna není od toho, aby oběti přesvědčovala k nahlášení trestného činu, ale aby jí pomohla vyrovnat se s jeho následky, případně jej nahlásit. Na rozdíl od programového formátu v rámci projektu je tato služba poskytována individuálně a stala se tak dostupnější pro oběti, které nejsou připravené o trestném činu mluvit před nikým dalším.²⁰¹ Díky již zmíněným projektům a do jisté míry i statusu státní instituce disponuje Probační a mediační služba různými kontakty na spolupracující organizace a orgány činné v trestním řízení, které by mohly být pro oběť vítanou pomocí.²⁰²

Je velice zásadní pokrok, že český justiční systém rozvíjí v rámci projektů Probační a mediační služby realizaci restorativní justice, která zohledňuje nejen potřeby odsouzených při jejich znovuzачlenění, ale také potřeby obětí trestné činnosti. Nejen, že tento postoj více dbá na oběť jako bytost, které bylo často existenčně ublíženo, ale také ekonomicky ulevuje státu a daňovým poplatníkům. Na druhé straně je Česká republika stále pod vlivem stereotypů a strachu z možného nebezpečí, pokud pachatel není odsouzený k výkonu trestu odnětí svobody.²⁰³ Projekty Probační a mediační služby slouží justici jako dobrý nástroj začlenění podmíněně propuštěných osob.

¹⁹⁹ KELLNER, T., LÁZNIČKOVÁ, M. *Analýza potřebnosti projektu „Proč zrovna já? II“*.

²⁰⁰ *Tamtéž*.

²⁰¹ <https://www.pmscr.cz/poradny-pro-obeti-trestnych-cinu-pomahaji-v-obtiznych-zivotnich-situacich/>

²⁰² *Tamtéž*.

²⁰³ BAREŠ, P., MERTL, J. *Vliv institutu podmíněného propuštění na možnosti získání a udržení zaměstnání po opuštění výkonu trestu*, str. 8.

4 Nástroje začlenění podmíněně propuštěných osob

V této kapitole bych ráda představila některé nástroje různých pomáhajících profesí pro zdařilé opětovné začlenění odsouzených osob ve výkonu trestu, které žádají o podmíněně propuštění.

Důležitým faktorem při přípravě na propuštění je vytvoření reálných plánů pro budoucnost. Tyto plány jsou důležité nejen pro pracovníka Probační a mediační služby před samotným podmíněným propuštěním odsouzeného, ale také pro práci vězeňského psychologa s vězňem s ohledem na snížení rizika recidivy.²⁰⁴ Ve vězení dochází ke dvěma druhům resocializace. První jsou obecné metody zacházení s odsouzenými, které zajišťují samotný chod věznice, kázeň, práva a povinnosti vězňů. Druhé jsou speciální metody zacházení s odsouzenými. Zde se jedná o použití sociálních, psychologických či psychoterapeutických metod, které jsou zaměřeny na individuální práci s odsouzenými.²⁰⁵

Je zde také třeba zmínit, že pro přihlášení se do programu zacházení není pro odsouzené podmínkou k tomu, aby měli nárok na podmíněně propuštění.²⁰⁶ Ovšem jak ukázaly statistiky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, naprostá většina odsouzených, která se o program zajímá, v době vzniku nároku na podmíněně propuštění o podmíněně propuštění také zažádá.²⁰⁷ Jako takové obecně platné nástroje znovuzacházení před propuštěním by mohly být samotné funkce výkonu trestu odnětí svobody. Tedy regulativní a vyrovnávací. Regulativní funkce cílí na omezení páčání trestné činnosti. Jak už ze samotného názvu trestu vyplývá (trest odnětí svobody), je trestná činnost regulována izolovaností jedince od společnosti. Tento jev má také za následek vlastní resocializační nástroj, a tím je změna postoje a chování odsouzeného.²⁰⁸

Vyrovnávací funkci můžeme popsat jako vlastnost trestu, která má za úkol pomoci oběma stranám trestného činu vyrovnat se s mnohdy i tragickou a krizovou realitou. Zde vzniká další nástroj resocializace odsouzeného, a tím je vyrovnání se se zločinem, který spáchal, a uvědomění si závažnost svého jednání.²⁰⁹

4.1 Program zacházení

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, jedním z primárních nástrojů začlenění u vězňů je program zacházení. Opětovné začlenění do společnosti prostřednictvím programů zacházení stanovuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody, který v § 2 odst. 2 říká, že se k odsouzeným ve výkonu trestu musí chovat tak, aby byly podpořeny postoje a dovednosti vedoucí k návratu do společnosti a pomocí kterých bude odsouzený moci po propuštění vést soběstačný život v souladu se zákonem. Jedná se tak o reflexi, která uznává fakt, že se odsouzení po výkonu trestu odnětí svobody vrací do společnosti, a proto celý proces změny postoje k trestné činnosti ve výkonu trestu musí mít takovou povahu, aby práce s odsouzeným směřovala k jeho budoucímu propuštění.²¹⁰

²⁰⁴ VETEŠKA, J. *Probace a mediace v kontextu sociální andragogiky*, s. 182.

²⁰⁵ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*, s. 104.

²⁰⁶ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 35.

²⁰⁷ KARABEC, Z. et al. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*, s. 54.

²⁰⁸ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 38.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 35.

²¹⁰ SOLNÁŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva*, s. 81.

Dnešní vězeňská praxe vyžaduje bezpečné, humánní a účinné zacházení s vězni. Zacházení nebude úspěšné, pokud nedojde ke kvalitní penitenciární diagnóze, která zahrnuje informace o konkrétním vězni a trestném činu, za kterým byl odsouzen. Dále by tato diagnóza měla obsahovat také sociální anamnézu, lékařská doporučení k různým činnostem (k pracovní činnosti, k řízení dopravních prostředků apod.), psychologické posouzení stavu odsouzeného a nakonec vyhodnocení rizik, která mu brání v jeho budoucí resocializaci po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.²¹¹ Na tomto základě je poté sestaven program zacházení individuálně pro každého vězně, u kterého je doba výkonu trestu delší než tři měsíce. Dobře zpracovaný program zacházení by měl také brát ohled na délku trestu jedince, charakteristiku osobnosti a příčiny spáchané trestné činnosti. Věznice jako instituce zajišťuje odsouzeným různé druhy programů zacházení. Pokud u některého vězně přichází v úvahu více programů, vybere si z těchto programů sám.²¹² Každý program zacházení musí obsahovat konkrétní cíl působení na odsouzeného, metody, které budou použity, aby bylo dosaženo cíle, způsob a četnost hodnocení.²¹³

Individualita programu zacházení spočívá nejčastěji ve správném zpracování rizik. Pokud například sociální pracovník či psycholog ve věznici ví o odsouzeném, že byl před nástupem do výkonu trestu drogově závislý, je na nich, aby tohoto odsouzeného správně namotivovali k životu bez drog. Ke správné motivaci může být ve věznici nápomocna specializovaná poradna, substituční léčba, vytváření bezdrogových zón, častější kontrola cel apod.²¹⁴

Odsouzení připravující se na podmíněné propuštění z výkonu trestu jsou umístěni na výstupní oddělení, které má specifický program zacházení, do něhož tito vězni pozvolna přejdou.²¹⁵ Smysl výstupního oddělení je připravit odsouzeného na samostatný způsob života ve společnosti. Výstupní oddělení je oddělení s mírnějším režimem a díky tomu pro propuštěného život na svobodě není takový šok. Není však cílem, aby odsouzený měl lepší ubytování a volnější pravidla, ale aby se mohl řádně připravit na opětovné začlenění do společnosti, a co nejvíc tak předešel recidivě. Program zacházení je zde odlišný v aktivitách, na které se odsouzený zaměřuje. Jedná se o samoobslužné a speciálně výchovné aktivity.²¹⁶

Ubytování ve výstupním oddělení se svými pravidly a vybavením podobá jakémusi internátnímu ubytování. Odsouzení sdílejí svou ložnici s jednou další osobou, jsou jim k dispozici různé elektronické spotřebiče, a tak si mohou sami prát či vařit. Speciálně výchovné aktivity zahrnují občanské (zvládání agrese a stresových situací) a právní kurzy, výcvikové programy pro nezaměstnané nebo také aktivity mimo věznici v rámci vycházek s vychovatelem či během povolených návštěv.²¹⁷ V rámci výstupního oddělení může být odsouzeným nabídnuta také rekvalifikace, tedy získání potřebných dovedností a teoretických znalostí do jiného zaměstnání, než pro jaké jsou vyučeni.

²¹¹ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 38.

²¹² MÍČKOVÁ, S. *Resocializace osob po návratu z výkonu trestu odnětí svobody*.

²¹³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody § 41 odst. 3 zákona.

²¹⁴ HÁLA, J. *Quo vadis poena*, s. 35.

²¹⁵ MÍČKOVÁ, S. *Resocializace osob po návratu z výkonu trestu odnětí svobody*.

²¹⁶ *Mezi vězením a komunitou*, s. 52.

²¹⁷ INDRA, V. *Výstupní oddělení – vstupní brána do nového života*. České vězeňství. 2007, 2, s. 23.

4.2 Práce jako nástroj resocializace

Práce je významný činitel znovuzачlenění a může se stát, že pokud podmíněně propuštěný nebude mít tzv. příslib zaměstnání, může k této skutečnosti soud přihlídnout a odsouzenému jeho žádost o podmíněně propuštění zamítnout. Jak ukazují výsledky z mé sondy, nejedná se o jediný faktor, na základě kterého by soud žádost zamítl. Z odpovědí informantů vyplývá, že si práci hledali až po svém podmíněném propuštění.²¹⁸ Zároveň je také jasné, že ani práce ve věznici již není tak samozřejmá. Každá věznice se sice snaží o zařazení odsouzeného do pracovní činnosti, ovšem mnohdy není v silách věznice pro odsouzeného vytvořit pracovní příležitost. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, žádný z mnou dotazovaných informantů nebyl během výkonu trestu zaměstnaný. Například ve Velké Británii ministr vězeňství věří, že zaměstnávání odsouzených může změnit jejich životy. Podmíněně propuštění by dle něj mělo zahrnovat také povinnost pracovat, stejně jako tomu bylo ve věznici. Jeho strategií bylo zajistit podmíněně propuštěným vězňům možnost navracení se do své práce, ze které byli pro odsouzení vyhození.

Pracovní povinnost a zařazení do práce může pro některé odsouzené po jejich propuštění přinést určitou úlevu. Ze získané odměny v zaměstnání totiž během výkonu trestu odnětí svobody jsou mimo jiné strhávány částečné splátky různých pohledávek odsouzeného. Zejména se jedná o splácení exekucí a náhrady škody oběti trestného činu.²¹⁹ Většina odsouzených ovšem touží po práci ve věznici jen kvůli vidině snadnějšího rozhodování soudu o jejich podmíněném propuštění. Zároveň má odsouzený možnost odmítnout práci, jestliže se jedná o práci v subjektu, který není ve vlastnictví nebo ani v částečném vlastnictví státu. V takovém případě se nejedná o porušení kázně, ale jsou zde zváženy všechny okolnosti, které odsouzeného vedly takovou práci odmítnout.²²⁰

Dalším kritériem pro zařazení do určitého zaměstnání ve věznici jsou sociální dovednosti odsouzeného, a to nejen na úrovni navazování vztahů, ale je spíše posuzována jeho gramotnost a s ní související vzdělanostní úroveň. S dosaženým vzděláním odsouzených často souvisí také míra jejich pracovního návyku, kterou získali před spácháním trestného činu. Jsou také případy, kdy je odsouzený vyučený nějakým řemeslem, které však nikdy neproftikoval – stává se tedy nekvalifikovanou pracovní silou a je mu doporučena rekvalifikace či některé programy pracovních dovedností.²²¹ Vzdělávání odsouzených osob je z hlediska důležitosti v rámci resocializace klíčovým faktorem. Tato aktivita probíhá ve vzdělávacích střediskách, které mají věznice ve svých prostorách k dispozici. Vzdělávací střediska poskytují odsouzeným možnost dokončení vzdělání či získání specializovaného profesního vzdělání v podobě již zmíněné rekvalifikace.²²² Vzdělávací aktivity v českých věznicích se řídí zásadami, které říkají, že:

- každá věznice usiluje o to, aby odsouzení měli přístup ke vzdělávacím programům, které jsou dostatečně obecné a zároveň berou v potaz jejich potřeby a ambice,

²¹⁸ Viz *Tab. 1*.

²¹⁹ RASZKOVÁ, T., HOFNEROVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*, s. 17.

²²⁰ ŠTĚRBA, V. *Penologie*, s. 72.

²²¹ LEŠKOVÁ, L. *Sociální pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*, s. 66.

²²² ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*, s. 104.

- zahrnují programy také pro odsouzené, kteří jsou svými schopnostmi negramotní, nemají základní nebo odborné vzdělání, neumějí počítat či mají specifické potřeby,
- nejen výchovu, ale také vzdělávání je třeba pokládat za součást režimu ve věznicích, přičemž by mělo vzdělávání být stavěno na stejnou úroveň jako zaměstnání odsouzeného,
- odsouzení nejsou finančně a jinak znevýhodňováni za svou účast ve vzdělávacích programech,
- každá věznice má k dispozici knihovnu, jejíž činnost a obnovu knih a jiných vzdělávacích či rekreačních zdrojů pomáhají zajišťovat veřejné knihovny,
- výchova odsouzených je v rámci možností integrována do veřejného vzdělávacího systému tak, že vězni po svém propuštění mohou bez obtíží pokračovat ve vzdělávání a odborném výcviku, který zajišťují externí vzdělávací instituce.²²³

Pokud odsouzený nedokončí v průběhu výkonu trestu odnětí svobody studium, je možné, aby mu toto na svobodě zařídila věznice u instituce, která mu vzdělání poskytovala v době výkonu trestu.²²⁴ V případě, že odsouzený své vzdělání ve věznici dokončí, je mu vystaven oficiální doklad o získání vzdělání, z něhož nesmí být patrné, že se jedná o doklad z výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o hlavní zásadu předcházení diskriminace u propuštěných osob. Potřeba vlastního zvyšování kvalifikace u odsouzených osob je dobrým znamením pro jejich pozdější znovuzачlenění. Jakmile chce být odsouzený zařazen do některého kvalifikačního či rekvalifikačního programu, projevuje tím snahu o vlastní resocializaci po svém propuštění.²²⁵

Získání práce již ve věznici může být pro mnohé odsouzené také první zkušeností s prací, ovšem pro opětovné začlenění do společnosti je klíčové vybudovat či v co největší míře zachovat pracovní návyk odsouzených. Ti mají také možnost pracovat mimo věznici u jiných subjektů. Jedná se o práci, která s sebou nese vysoká rizika pro odsouzeného, ovšem zařazení do práce k takovému subjektu může být pro některé výzvou. Pokud je dotyčný přiřazen k práci mimo věznici, jedná se o do značné míry nehlídanou práci a určitou ochutnávku svobody, která mu byla umístěním do výkonu trestu odňata.²²⁶ Má zde možnost volnějšího pohybu než ve věznici, ale také navázání kontaktu s ostatními zaměstnanci a je jen na něm, zda a jak tuto možnost využije. V případě, že se některý z odsouzených u externího zaměstnavatele osvědčí, může mu být nabídnuta práce i po jeho propuštění či příslib zaměstnání při podmíněném propuštění. Problém nastává ve chvíli, kdy se odsouzený sice v zaměstnání snaží, ovšem po svém propuštění odjede do jiného města, kde se rozhodne přebývat, a tudíž příslib zaměstnání odmítne.²²⁷

Některé pracovní pozice nevyžadují výpis z trestního rejstříku, bohužel je takových sporadicky. Zaměstnavatelé většinou spolupracují s některou neziskovou organizací, Probační a mediační službou či pracovní agenturou. Například dopravní agentura Arriva spolupracuje s organizací Rubikon centrum, která se snaží pomáhat

²²³ *Evropská vězeňská pravidla, doporučení REC.*

²²⁴ RAZSKOVÁ, T. HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*, s. 20.

²²⁵ LEŠKOVÁ, L. *Sociální pracovník v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti*, s. 64.

²²⁶ RAZSKOVÁ, T. HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*, s. 19.

²²⁷ *Tamtéž.*

v resocializaci propuštěných osob. Na rozdíl od povinnosti pracovat ve věznicí je spolupráce s neziskovými organizacemi čistě dobrovolná, a tak se předpokládá, že propuštění projeví o práci sami patřičný zájem a jsou dostatečně motivováni.²²⁸ Při zaměstnávání propuštěných osob lze také narazit na odpor ze strany stálých zaměstnanců, kteří mají vůči této cílové skupině předsudky. Proto je velice důležité, aby se měli zaměstnanci se svými obavami případně předsudky komu svěřit. Mělo by se tak jednat o člověka s určitým sociálním vzděláním či se zkušenostmi v sociální sféře. Společnost Arriva proto postavila do vedoucích pozic otevřené lidi, kteří nebudou mít problém s prací s propuštěnými. Je tedy obecně známo, že společnost Arriva ve svých požadavcích pro přijetí na jakoukoliv pracovní pozici již neuvádí „čistý výpis z rejstříku trestů“.²²⁹

Další nástroj znovuzачlenění v souvislosti s pracovním zařazením propuštěného je systémová změna. Stát vynakládá větší snahu potlačovat práci na černo, daňově zvýhodnit ty zaměstnavatele, kteří se rozhodnou pomoci v resocializaci propuštěných osob poskytnutím pracovních příležitostí, nebo podporovat praxi rovných příležitostí, kde není dotyčný znevýhodněn jen kvůli statusu bývalého vězně. Inspirovat bychom se mohli v krocích, které vedly k integraci na trh práce osobám se zdravotním znevýhodněním.²³⁰ Začlenit do pracovního procesu propuštěné osoby z výkonu trestu také ztěžují právě nerovné příležitosti. Z výsledků mé sondy plyne, že dva ze tří informantů byli v zaměstnáních, kde je byli ochotni přijmout i přes záznam v trestním rejstříku, podhodnoceni.²³¹

Práce jako nástroj úspěšné resocializace nemůže být používána samostatně bez ostatních faktorů, jako je ubytování a vzdělání či rekvalifikace podmíněně propuštěného. Pokud bychom cílili pouze na jeden z výše uvedených nástrojů resocializace, dopustili bychom se chyby a k úspěšné resocializaci by tudíž nemohlo dojít.²³²

4.3 Programy prevence trestné činnosti

Programy prevence trestné činnosti nejsou pro mou práci tak stěžejní, ovšem věřím, že jejich působení a zařazování mezi povinnosti, které musí podmíněně propuštění splnit, aby se osvědčili a znovuzачlenili do společnosti, je znatelné. Podmíněně propuštění se do těchto programů mohou zařadit dobrovolně, nebo je jim soudem stanovená povinnost se některého programu zúčastnit. Programy prevence mají zásadní vliv na veřejnost, odsouzené i potencionální pachatele. Pojem prevence trestné činnosti, nebo chcete-li prevence kriminality, představuje součást trestní politiky státu. Jedná se o kontrolu kriminality za použití nerepresivních prostředků, kterými se snaží minimalizovat příležitosti k páčání trestných činů. Mimo orgánů činných v trestním řízení (justiční systém, policie a státní zastupitelství) jsou do prevence kriminality zahrnuti také nerepresivní orgány veřejné správy, jednotliví občané, církve a další.²³³

Prevence kriminality organizuje veškerá nerepresivní opatření, která vyvíjí stát, veřejnoprávní i soukromé subjekty, které předcházejí páčání kriminality a snižují obavy z ní. Jsou to opatření, která zmenšují rozsah, závažnost a následky kriminálního

²²⁸ NOVOTNÝ, I. *Zaměstnávání vězňů? Neptejte se, proč byli v base. Hledejte lidi s motivací.*

²²⁹ *Tamtéž.*

²³⁰ OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Zaměstnání jako významný faktor úspěšné resocializace.*

²³¹ *Viz Tab. 2.*

²³² TIMMER, R. *Péče a poradenství pro propuštěné vězně na příkladu z Nizozemí, s. 25.*

²³³ AUEROVÁ, J. *Role Probační a mediační služby ČR v rámci prevence kriminality, s. 5.*

chování. Jak již bylo zmíněno, působí na pachatele, potencionální pachatele, oběti trestných činů a veřejnost informováním o možnostech ochrany před trestnou činností, o výši sankcí za různé trestné činy a o neustálém zdokonalování kriminalistických postupů při hledání pachatele.²³⁴ Zároveň se zaměřuje na sociální prostředí pachatele, příčiny a podmínky trestné činnosti. Aby byla zajištěna účinnost prevence, musí se soustředit na široký okruh lidí a institucí. Proto je rozdělená do dalších oblastí preventivní činnosti, jako je oblast sociální prevence, situační prevence a prevence viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů.²³⁵ Sociální prevence obsahuje působení na jedince již v průběhu socializace a snaží se o změnu nepříznivých společenských či ekonomických podmínek, které považuje za hlavní příčinu uchýlení se jedince k trestné činnosti. Tento druh prevence je součástí sociální politiky státu a pro svou individuálnost a množství proměnných, které nelze ovlivnit, je statisticky téměř neměřitelný. Jeho účinnost lze tedy pouze odhadovat podle sociálních výhledů jedince.²³⁶

Situační prevence je postavena na zkušenosti, že některé druhy trestné činnosti se vyskytují v určité době, za určitých okolností a na daném místě. Působí prostřednictvím režimové, fyzické a technické ochrany na faktory ovlivňující trestnou činnost, a tu tím minimalizuje. Nejúčinnější se ukázala být u majetkové trestné činnosti – při rozšíření bezpečnostního kamerového systému. Úspěšnost této prevence tedy závisí na adekvátní volbě opatření a finančních a personálních prostředcích, které jsou do ní vloženy.²³⁷ Odpovědnost za efektivnost příslušných opatření je subsidiární, tedy posloupná. V první řadě je za opatření odpovědný občan, poté obec a nakonec Policie ČR.²³⁸ Poslední preventivní oblast je prevence viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů. Ta je založena na chování, které je rozlišováno s ohledem na různé okolnosti spáchaného trestného činu. Jedná se zejména o skupinové či individuální psychologické a právní poradenství, posilování obranných strategií a předávání informací o možnostech ochrany. V praxi jsou využívány metody obou předešlých oblastí prevence na všech jejích úrovních.²³⁹

Prevence kriminálních jevů probíhá na několika úrovních. Jako nejefektivnější se v průběhu historie ukázala prevence na místní úrovni. Programy prevence jsou zde iniciovány orgány státní správy a samosprávy a jsou tudíž vytvářeny v obcích zatížených vysokou mírou trestné činnosti a dalšími rizikovými jevy. Aby byla zajištěna účinnost těchto programů, je třeba nejprve zajistit fungování spolupráce mezi orgány státní správy a samosprávy s policií a nestátními neziskovými organizacemi, které jsou do programů prevence zahrnuty.²⁴⁰ Primárně se v rámci programů prevence využívají metody situační prevence. Cílem těchto programů je znesnadnění spáchání trestné činnosti, zvýšení rizika dopadení a trestu pro pachatele a snížení pravděpodobnosti obohacení pachatele. S ohledem na neustálý rozvoj technologií a kreativity jedinců se zvyšují možnosti k páčání trestné činnosti a ztížení dopadení jejich pachatelů, ale také vznikají nové možnosti ochrany před trestnou činností.²⁴¹

²³⁴ <https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/>

²³⁵ AUEROVÁ, J. *Role Probační a mediační služby ČR v rámci prevence kriminality*, s. 9.

²³⁶ <https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/>

²³⁷ AUEROVÁ, J. *Role Probační a mediační služby ČR v rámci prevence kriminality*, s. 11.

²³⁸ <https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/>

²³⁹ *Tamtéž.*

²⁴⁰ AUEROVÁ, J. *Role Probační a mediační služby ČR v rámci prevence kriminality*, s. 19.

²⁴¹ <https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/>

Hlavní dlouhodobý preventivní program celostátních rozměrů – ovšem s místní působností – se nazývá *Bezpečná lokalita*. Tento program je organizován na celostátní úrovni a jeho cílem je od roku 2012 to, aby občané věnovali větší pozornost zabezpečení svého obydlí, majetku, ale také ochraně vlastního zdraví. Ministerstvo vnitra v rámci tohoto programu vypracovalo informační materiály, které dostala k dispozici policie i představitelé obcí. Policie tyto materiály měla distribuovat lidem v rámci různých veřejných akcí, které sama pořádá, představitelé obcí díky nim mohli vytvořit projekty, jež zahrnují cíle programu, a ty předat různým sociálním službám v rámci jejich působení v obci.²⁴² V programu *Bezpečná lokalita* nejde pouze o zabezpečení objektů, odstranění nebezpečných zákoutí obce apod. Dosáhnout bezpečnějšího prostředí je možné pomocí zřizování městských kamerových systémů, připojením objektů na pulty centralizované ochrany policie, rozšiřováním a zkvalitňováním veřejného osvětlení, zřizováním zájmových klubů či sportovišť pro volnočasové aktivity mládeže nebo zkvalitněním a zvýšením dostupnosti sociálních služeb v obci.²⁴³

Dalším podobným programem na celostátní úrovni s využitím metod situační prevence je *Bezpečná škola*. Ta má za cíl vytvořit bezpečný standard školských zařízení, které nejsou zmodernizovány a kvůli své nepřizpůsobivosti s dobou zde hrozí vysoké riziko kriminálního chování u mládeže. Je tedy nutné, aby školy tzv. držely s dobou, a tím se staly pro studenty bezpečnější. Hlavním úkolem tedy je kvalitní posouzení, provedení a řízení bezpečnostních rizik při užívání budov a realizaci vzdělávání. Praktické úkony pak směřují k zamezení nežádoucího vniknutí do objektu školy, jednoznačnému vymezení soukromého a veřejného pozemku, dostatečnému osvětlení a znemožnění případného úkrytu pachatele.²⁴⁴

Také preventivní program *Z kruhu ven* byl zacílen na mladistvé. Ovšem již ne na jejich bezpečnost ve školách, ale na jejich kriminální minulost. Tento program reaguje na potřebu dlouhodobé individuální práce s cílovou skupinou mladistvých, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením a dostali se do konfliktu se zákonem. Zároveň se jedná o dobrovolný program a předpokládalo se, že se budou chtít angažovat pouze ti, kteří mají zájem řešit svou vlastní životní situaci jako celek.²⁴⁵ Cílem bylo zvýšit informovanost mládeže o sociálně patologických jevech a dopadech kriminálního chování na jejich budoucí život. Zároveň také bylo nutné vytvořit síť spolupracujících sociálních služeb, které by eventuálně mohly svým zaměřením přispět k vyřešení klientova problému. Vzhledem k úspěšnosti programu došlo k přenosu do Probační a mediační služby, která toto převzala jako probační program pro mladistvé. Jelikož program již skončil, ale potřeba takovéto práce s mladistvými trvá, můžeme očekávat, že se v podobné podobě vrátí.²⁴⁶

Poměrně nově se o prevenci kriminality také snaží organizace RUBIKON Centrum, z. ú. Jedná se o bývalé Sdružení pro probaci a mediaci, které usilovalo o bezpečné a úspěšné znovuzачlenění podmíněně propuštěných a propuštěných osob. Hlavním cílem organizace RUBIKON je už dlouhá léta primárně pracovní integrace této cílové skupiny. Odborníci z řad zaměstnanců dochází do věznic poskytovat dluhové

²⁴² <https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/bezpecna-lokalita/>

²⁴³ *Tamtéž*.

²⁴⁴ <https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/bezpecna-skola/>

²⁴⁵ DOBROVOLNÁ, V. *Ministerstvo vnitra ocenilo program Z kruhu ven*.

²⁴⁶ <https://prevencekriminality.cz/z-kruhu-ven-2/>

poradenství, rekvalifikační kurzy a dílny k posílení pracovních zkušeností odsouzeným.²⁴⁷ Jejich preventivní program v rámci projektu „Komplex resocializačních služeb pro cílovou skupinu lidí s trestní minulostí“ získal v roce 2021 druhé místo. Právě úspěch tohoto programu vedl organizaci ke zřízení tréninkového a krizového bydlení. Cílem programu prevence bylo působení v rámci terciární prevence, tedy zmírnění následků trestného činu a úspěšná resocializace pachatele.²⁴⁸

²⁴⁷ HASMANOVÁ, L. *Sdružení pro probaci a mediaci v justici*, s. 36.

²⁴⁸ <https://www.rubikoncentrum.cz/aktuality/ostravsky-projekt-rubikon-centra-mezí-nejlepšími-projekty-prevence-kriminality-za-r-2021/>

5 Dilematické situace

V této kapitole bych se ráda zabývala dilematy, která řeší nejen pracovníci s podmíněně propuštěnými, ale také podmíněně propuštění ve svých životech. Nejprve je důležité si vysvětlit, co dilema vlastně znamená. V povědomí laické veřejnosti je dilema chápáno různě. Některí si ho vyloží pouze jako problém, jiní jako nesnadnou volbu v různých situacích. Některá odborná literatura popisuje dilema jako volbu mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi. Dilema by proto mělo obsahovat dvě základní vlastnosti. První je obtížnost volby a druhá je neslučitelnost možností, mezi nimiž si musí jedinec vybrat.²⁴⁹

Dilema může mít podobu také latentní, tedy skrytou. Jedná se o transformaci zjevného dilematu, kterému odpovídá výše uvedená definice, na dilema latentní. Této formy můžeme dosáhnout, pokud se volbě mezi dvěma možnostmi budeme vyhýbat a různými způsoby ji oddalovat.²⁵⁰ Jedná se o dilema, kdy předpisy organizace jsou v rozporu s přesvědčením pracovníků. Ti proto hledají postupy, které by mohly být určitým kompromisem a zároveň by jim umožnily obstát při případné obhajobě u nadřízeného orgánu. Profesně mladší pracovníci přebírají naučené postupy od svých starších kolegů, ovšem pokud je pro ně i tento postup nepřijatelný, snaží se jej sami nějakým způsobem modifikovat, aby pro ně byl obhajitelný před sebou samými.²⁵¹

Některá dilemata, se kterými se může setkat sociální pracovník v jakékoliv sociální službě, již byla definována. Opět se jedná o velice individuální pojetí práce, a tak mohou někdy nastat i jiná než dále popsaná dilemata. Ne všechna dilemata se týkají práce na Probační a mediační službě a nevyskytují se příliš často, proto zde uvedu pouze výběr těch nejčastějších. První dilema vzniká při určování cíle práce s klientem, kdy se pracovník rozhoduje, zda stanovit komplexní, nebo zjednodušený cíl. Zvolení pouze komplexního cíle může vést k opomenutí a upozadění některých dalších důležitých částí klientova života. Zároveň je řešení komplexního cíle spojeno s dlouhodobější spoluprací, kterou pracovník riskuje vznik klientovy závislosti na službě. Na druhé straně stojí zjednodušené cíle, které mohou pracovníka svazovat a může mít pocit, že klient nedostane pomoc, kterou potřebuje. Zjednodušení cílů také může vést k příliš rychlé práci s klientem, kterou ovšem sám nebude schopný zvládnout, takže rady a pomoc pracovníka nebudou klientem řádně zpracovány.²⁵² Dalším popsaným dilematem je množství klientů nebo kvalita služby. Jedná se o dilema, které je v moderním světě velice aktuální, protože lidé si o pomoc říkají častěji než dříve. Tento jev je důsledkem detabuizace různých témat a nepřipravenosti služeb na množství klientů.²⁵³ V kontextu se sociální prací s podmíněně propuštěnými se jedná spíše o problém přeplněných věznic, které podmíněně propouštějí odsouzené, a také negativní stránku rychlého rozvoje restorativní justice a s ní spojené ukládání alternativních trestů. Přičemž je málo pracovníků Probační a mediační služby na mnoho klientů.²⁵⁴ Dilema, se kterým se pracovníci Probační a mediační služby v některých případech setkávají, je, zda zasáhnout do klientova života, či nezasáhnout. Při neoprávněném zásahu může dojít k selhání pracovníka, které povede až k některé ze sankcí uložené

²⁴⁹ KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, s. 123.

²⁵⁰ MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 39.

²⁵¹ JANEBOVÁ, R. et al. *Příběhy sociálních pracovníků a pracovníků, kteří nemlčeli – Způsoby řešení dilemat*, s. 28.

²⁵² MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 48.

²⁵³ *Taméž*, s. 61.

²⁵⁴ CHUM, L. *Dilemata pracovníků Probační a mediační služby v Brně*, s. 19.

organizací. Stejně je to ovšem v případě, kdy pracovník nezasáhne, ač to od něj situace vyžaduje.²⁵⁵ Jakýkoliv alternativní trest je zásahem do základních lidských práv, a to zejména do práva osobní svobody deklarované Listinou základních práv a svobod. Je tedy pracovníkova odpovědnost, aby sám posoudil, zda je nutné zasahovat a jaké následky by jeho zásah či nečinnost mohly mít.²⁵⁶ Při práci s touto cílovou skupinou je třeba, aby měl pracovník na paměti své kompetence, ale také práva klientů a nedopouštěl se těchto chyb. Ovšem pokud se bude pracovník snažit vyvarovat chyby zásahem do situace, může se stát, že nepozná, že se dopustil chyby svou nečinností. Kvůli předcházení takovýmto chybám jsou v organizacích pořádané supervize či intervize, kde se může pracovník přesvědčit o správnosti svého postupu.²⁵⁷

Další dilema, které se dotýká také práce na Probační a mediační službě, je neutralita nebo favoritismus. Při setkání s klientem pracovník již ví, jaký na něj udělal dojem, a podle toho často dále postupuje. Jinými slovy, pokud klient zapůsobí na pracovníka jako zodpovědný a způsobilý řádného života, nebude pod takovým dohledem jako jiný klient, který vzbuzuje opačný dojem.²⁵⁸ V takové chvíli nastává problém, protože pracovník nevěnuje stejnou pozornost všem klientům, a není tedy neutrální. Taková náklonnost ke konkrétnímu klientovi by se mohla projevit v situaci, kdy by dva různí klienti žádali o pomoc při hledání práce, pracovník by věděl o jedné výhodné pozici a nabídl by ji pouze jednomu z nich. Ovšem stále je třeba mít na paměti velkou individuálnost práce s jednotlivými klienty a brát zřetel na všechny okolnosti, které pracovníka vedly k jeho rozhodnutí.²⁵⁹

Pracovník probační a mediační služby může zažít také dilema, kdy proti sobě stojí zájem klienta a veřejný zájem. Pokud má klient vykonávat obecně prospěšné práce, ale nenastoupí k poskytovateli, probační úředník takového klienta kontaktuje a zjišťuje důvody jeho nenastoupení, poté celý případ individuálně posuzuje. Další dilema probační úředník může pocítovat v případech, kdy ho některá z institucí žádá o informace o klientovi. Některé instituce mohou vyžadovat informace o klientech a nemusí se jednat o správní orgán či jinou zainteresovanou státní instituci. Probační úředník může také řešit dilema kumulativních funkcí. Jedná se o dilema, které může nastat ve chvíli, když úředník má vykonávat dohled nad některým podmíněně propuštěným a zároveň se jedná o propuštěného, který je mu nějakým způsobem blízký. V každém středisku je možnost klienta odkázat na jiného pracovníka, ovšem může nastat situace, kdy všichni pracovníci Probační a mediační služby budou mít dost vlastních klientů, a tak pracovník nebude moci klienta předat. V takové chvíli je postaven před dilema, zda v dané chvíli působit jako probační úředník, či přítel a kamarád.²⁶⁰

Dilemata nejsou záležitostí pouze organizací, ale také jejich klientů. Nejen, že klienty ovlivňují dilemata vznikající na půdě organizace, ale také si kolikrát mohou nést některá vlastní.²⁶¹ Jelikož toho bylo v různé odborné literatuře o dilematech z pohledu pracovníků řečeno již mnoho, rozhodla jsem se provést sondu do dilemat podmíněně

²⁵⁵ MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 137.

²⁵⁶ HÁLA, J. *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině*, s. 17.

²⁵⁷ CHUM, L. *Dilemata pracovníků Probační a mediační služby v Brně*, s. 26.

²⁵⁸ MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 78.

²⁵⁹ CHUM, L. *Dilemata pracovníků Probační a mediační služby v Brně*, s. 21.

²⁶⁰ DAVIDOVÁ, I. et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*, s. 38–39.

²⁶¹ MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*, s. 37.

propuštěných. Jedná se o laickou veřejnost, která má často pouze základní vzdělání, a zamyšlení se nad tématy dilemat by pro ně mohlo být složité. Proto jsem zvolila zjednodušené otázky, z jejichž odpovědí se dilemata dají vyvodit.

Někteří informanti řešili různá další dilemata, která jim přinesl výkon trestu odnětí svobody. Například Informant 3 řešil nejen svou pracovní integraci, ale také sociální. Sám se na toto téma rozpovídal v Příloze III., kde jsem uvedla doslovný přepis našeho rozhovoru. Řešil zde hlavně dilema, zda partnerce a kamarádům říct, či neříct o výkonu trestu. Velice mě během tohoto rozhovoru zaujala jeho věta, že „*My spolu totiž seděli, tak jsem ho znal. Ale on vůbec netušil, s kým mluví, tak jsem se nehlásil k tomu, že se známe.*“. Zde projevil, že se za své známosti, které navázal ve věznici, stydí a nechce být s nimi spojován. Napadla mě zde otázka, do jaké míry je toto projevy pokrytectví a do jaké míry se jedná spíše o potlačení traumatizujícího zážitku. U Informanta 3 se na základě dalších odpovědí více přikláním k možnosti projevu pokrytectví.

5.1 Dilemata pracovní integrace podmíněně propuštěných

Jelikož podmíněně propuštění mohou zažívat různá dilemata spojená s různými životními událostmi, rozhodla jsem se zaměřit hlavně na dilemata spojená s pracovní integrací. Z mé sondy plyne několik dilemat, která během své resocializace propuštění řešili. Prvním dilematem je, zda říct potencionálnímu zaměstnavateli o svém záznamu v rejstříku trestů, či tuto skutečnost nesdělít. Všichni informanti během mé sondy shodně uvedli, že na základě vlastních zkušeností či obav o svém záznamu v rejstříku trestů před zaměstnavatelem nemluví, dokud se sám nezeptá.

Další dilema, které většina informantů považovala za důležité, bylo, zda vzít práci, kde jim bylo nabídnuto méně peněz, než očekávali. Někteří z informantů před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody již pracovali a bylo pro ně tedy těžké najít si po propuštění adekvátní práci. Kvůli spáchanému trestnému činu a uloženému trestu nemohli dále pracovat ve svém starém zaměstnání, a tak se snažili najít práci, za kterou by dostali pro ně adekvátní odměnu. Jedná se o dilema spojené s vlastním sebevědomím jedince, které utrpělo hned několik ran a je pro něj o to více přirozené zachovat si hrdost. Poslední dilema, které souviselo s pracovní integrací, je, zda vzít práci, kde nenabízí pracovní smlouvu, či trvat na smlouvě a být tedy nějakou dobu nezaměstnaný.²⁶²

Informant 1 uvedl, že nejistota spojená s neuzavřením pracovní smlouvy je pro něj velice frustrující. Sám do doby před výkonem trestu odnětí svobody pracoval v restauraci jako kuchař a smlouvu měl uzavřenou na dobu neurčitou. Na druhé straně Informant 3 uvedl, že odmítl práci, kde zaměstnavatel vyžadoval uzavření smlouvy. Vzhledem k vlastní finanční situaci mu více vyhovuje žít v příjmové nejistotě než řádně splácet své pohledávky.

²⁶² Tab. 1.

Tab. 1

	(ne)říct zaměstnavateli o záznamu v RT	(ne)vzít práci za menší platové ohodnocení	(ne)vzít práci bez pracovní smlouvy
Informant 1	X	X	X
Informant 2	X		X
Informant 3	X	X	

Pracovníci probační a mediační služby u podmíněně propuštěných také spatřují některé překážky při jejich snaze o řádnou resocializaci. První je nemožnost nalézt zaměstnání v souvislosti se záznamem v trestním rejstříku. Další překážkou pracovní integrace je nabídka práce převážně na černo či brigádně. S tímto problémem také souvisí neexistence regionálního podpůrného pracovního programu, který by mohl propuštěným pomoci v hledání nového adekvátního zaměstnání. Velkým faktorem pro získání nové práce je motivace klienta. V mnoha případech se stává, že klient získá práci jen, aby nějakou měl, a příslušné úřady na něj přestaly v tomto ohledu tláčit. V takové situaci ovšem klient přestává postupně do práce chodit a začne mít problémy i s udržení takové práce. Probační úředník tedy zváží všechny okolnosti, které klienta k jeho nepřítomnosti vedou, a pokud je chyba pouze v jeho nechuti pracovat, snaží se klienta přesvědčit, aby si práci přece jen zachoval.²⁶³

Další překážky, které mohou stát podmíněně propuštěnému v cestě k úplné resocializaci, jsou návrat do závadného prostředí a tím podpořený sklon k recidivě; ztráta bydliště a sociálního zázemí; finanční problémy propuštěného, ale také neexistence resocializačních programů a nedostatek spolupracujících institucí.²⁶⁴

²⁶³ ROZUM, J., JARKOVSKÁ, L., KOTULAN, P. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*, s. 159.

²⁶⁴ *Tamtéž*, s. 130.

6 Psychologický pohled a reflexe

V této kapitole se budu zabývat otázkami psychického dopadu výkonu trestu a záznamu v trestním rejstříku na osobu podmíněně propuštěných jedinců.

Výkon trestu odnětí svobody je jednou z nejrepresivnějších metod trestání. Dopady tohoto druhu trestu jsou nejen sociální, ale také psychologické. Pokud odsouzený do výkonu trestu vede řádný život, je pro něj následek nepodmíněného trestu o to drtivější.²⁶⁵ Výkon trestu má za cíl zastavit nežádoucí chování a jeho případný rozvoj působením na psychiku odsouzeného, a to nejen pomocí psychologa, ale také prostředím, ve kterém se jedinec nachází. Ovšem tato teze nevylučuje humánní prostředí a zacházení s vězni.²⁶⁶ Uvěznění může u odsouzeného vyvolat různé reakce, a to z důvodu individuálních obranných mechanismů. Někteří reagují agresivně na veškeré své okolí, jiní se naopak mohou disociovat od reality. Jedná se o stav, kdy si odsouzený připadá jako ve snu, nic pro něj není skutečné a prožívanou realitu si nepřipouští. U některých odsouzených tak může docházet k rozvoji řady psychických poruch.²⁶⁷

Vliv na psychiku vězněného může mít také fakt, že věznice jsou neustále přeplněné a přetěžované. Odsouzený byl výkonem trestu připraven o svobodu a vlivem přeplněných věznic také o jakékoliv soukromí. Dalšími faktory, které ovlivňují prožívání odsouzeného, jsou požadavky věznice spojené s denním režimem, nedostatek činnosti z důvodu nezařazení do pracovní činnosti, skutečnost ztráty kontaktu se světem mimo věznici nebo také neshody mezi spoluvězni.²⁶⁸ Další významný ovlivňující faktor uvěznění je prizonizace. Tomuto jevu se v podmínkách české justice bohužel nedá vyhnout. Jedná se o adaptaci nově odsouzeného na kulturu a atmosféru věznice. Prizonizace s sebou také nese řadu negativních vlivů. Odsouzený, který je těmto vlivům vystaven, je spoluvězni testován, zda vydrží i ty nejdřsnější podmínky života ve věznici. Některé skupiny mohou nově příchozího donutit, aby do vězení propašoval nějaký ostrý předmět, mobilní telefon či drogy. Největším problémem ve věznici jsou právě drogy, které si většinou odsouzení vyrobí z dostupných chemikálií či prostřednictvím nějakého zbytku, který byl do věznice propašován.²⁶⁹

Další faktor, který je pro uvěznění typický a má negativní vliv na psychiku člověka, je institucionalizace. Jedná se o přizpůsobení se vysoce organizovanému způsobu života, nad kterým má odsouzený pouze minimální kontrolu. Tento jev může zapříčinit následnou neschopnost odsouzeného postarat se po propuštění sám o sebe.²⁷⁰ Výkon trestu odnětí svobody má také dopady na změnu osobnosti odsouzeného. Ve většině případů při dlouhodobém pobytu ve věznici dochází ke vzniku nevraživosti a introverzi vůči okolí. Může zde také dojít ke značné míře frustrace, kdy je odsouzený přesvědčený, že je nevinný a jeho uvěznění je tedy bezpředmětné. V takovém případě opět dochází k nárůstu agrese vůči ostatním a leckdy i sobě samému. Při krátkodobém uvěznění není psychologický dopad výkonu trestu tak rozsáhlý a citelný.²⁷¹

Při podmíněném propuštění je odsouzený ohrožen etiketizací. Jedná se o jev, který samotní informanti ve svých odpovědích zmínili, aniž by si byli vědomi, že se

²⁶⁵ HÁLA, J. *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině*, s. 17.

²⁶⁶ HERETIK, A. *Forenzná psychologie*, s. 219.

²⁶⁷ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 100.

²⁶⁸ VOLF, P. *Freiburský osobnostní dotazník a možnosti využití u vězeňské populace*, s. 40.

²⁶⁹ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 179.

²⁷⁰ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 125.

²⁷¹ VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 748.

jedná o tento pojem.²⁷² Je to tedy přístup společnosti a jednotlivců k podmíněně propuštěným osobám v situacích, kdy ví, že jsou podmíněně propuštěni. Jde o vzorce chování, které jsou u této skupiny lidí předpokládány, a proto proti nim společnost i jedinci tvoří různá opatření. U podmíněně propuštěného, který je motivován ke změně, může neustálá etiketizace vést k jeho demotivaci. Pokud společnost bude i nadále předpokládat, že se všichni propuštěni vězni nechtějí změnit a nebude s nimi proto patřičně pracovat, k žádné změně opravdu nedojde.²⁷³

Dá se říct, že motivace podmíněně propuštěného k upuštění od páchaní trestné činnosti je základní faktor celé resocializace. Pokud bude podmíněně propuštěný správně motivovaný k řádnému životu na svobodě, můžeme předpokládat jeho úspěšné opětovné začlenění do společnosti. V souvislosti s mnou provedenou sondou se můžeme ptát, co informanty vede k neupřímnosti ohledně záznamu v trestním rejstříku při žádosti o práci. Podle odpovědí můžeme soudit, že to byla právě etiketizace, která je k tomuto vedla. Všichni jednali na základě předchozí zkušenosti během různých pracovních pohovorů, kdy ve všech ostatních ohledech podmínky pro přijetí splňovali.²⁷⁴

Další významný vliv na psychiku pachatele trestné činnosti má trest domácího vězení. Pro některé se může jednat o dobrou alternativu výkonu trestu odnětí svobody, kdy jsou nuceni být pouze ve svých domovech. Někteří odsouzení nemají práci, takže omezení pohybu je pro ně podobně nepříjemné jako uvěznění. Naopak u některých odsouzených k domácímu vězení nemusí tento trest naplnit korektivní funkci. Naopak může dojít k recidivě a následnému odsouzení k výkonu nepodmíněného trestu.²⁷⁵

Jakousi verzi trestu domácího vězení jsme v roce 2020 měli všichni, když byla státem vyhlášena karanténa neboli „lockdown“. V takové chvíli jsme se přiblížili tomu, co domácí vězení opravdu znamená. Na rozdíl od domácího vězení jsme alespoň mohli jít do krámu nakoupit, někteří šťastlivci dokonce mohli do práce, ale vidět se s kamarády, či dokonce některými blízkými bylo státem znemožněno. Díky této karanténě se psychická pomoc stala dostupnější i pro lidi bez psychiatrické diagnózy a stalo se tedy normou si o takovýto druh pomoci říct. Není divné se proto, když odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody či domácího vězení potřebují zvláštní přístup a zacházení.

²⁷² Příloha I.–III.

²⁷³ VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*, s. 127.

²⁷⁴ Příloha I.–III.

²⁷⁵ ŠTERN, P. *Probace a mediace*.

7 Závěr

Závěrem bych znovu ráda poukázala na skutečnost, že dilemata nemusí řešit jen pomáhající pracovníci, ale v mnoha případech také jejich klienti. Díky své sondě jsem si mohla udělat nový obrázek o podmíněně propuštěných osobách a jejich problémech.

Z různých praxe je zřejmé, že se nejedná o skupinu lidí, kteří by pro vlastní znovuzачlenění udělali cokoli, nicméně souvislá a naléhavá práce s nimi v mnoha případech vede k úspěšné resocializaci. Z odpovědí některých informantů mé sondy bylo patrné, že jim o tu pracovní reintegraci spíše nejde. Například Informant 1 měl problém sehnat práci pouze proto, že měl jiné představy o vlastním ohodnocení. Na jednu stranu je pravda, že by společnost neměla diskriminovat lidi jen pro jejich minulost, ovšem na druhou stranu pokud by zaměstnavatel nabídl stejné platové ohodnocení nově příchozímu podmíněně propuštěnému, jako má zaměstnanec po deseti letech v dané firmě, jednomu zaměstnanci by se tento postup nelíbil.

Ve své práci jsem se také zabývala pracovním zařazením ve věznicí. Jedná se o dlouhodobý problém, který je ovšem na ústupu. Ač mnou vybraní informanti shodně odpověděli, že práci ve výkonu trestu neměli, statistiky vězeňské služby ukazují, že zaměstnávání vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody má velmi slabé rostoucí tendence. Je pravda, že za uplynulé roky jsou procenta zaměstnanosti vězňů nejvyšší, ovšem s ohledem na rozvoj vězeňství v Evropské unii je Česká republika stále podprůměrná.

Dále z jejich odpovědí také vyplývá fakt, že příslib zaměstnání není zcela běžnou věcí při žádání o podmíněně propuštění. Ani jeden informant tento příslib neměl. Zde se opět můžeme jen dohadovat, zda se jednalo o příčinu nezařazení do pracovní činnosti ve výkonu trestu, nebo jen o neochotu podmíněně propuštěných vyvinout vlastní iniciativu a pokusit se příslib získat.

Zaměstnání ve věznicí před podmíněným propuštěním

	Měl práci ve VTOS	Chtěl práci ve VTOS	Příslib zaměstnání
Informant 1	Ne	Ano	Ne
Informant 2	Ne	Ano	Ne
Informant 3	Ne	Ne	Ne

Tab. 2

Také bych ráda zmínila, že rozvoj restorativní justice je u nás na dobré cestě. Ukládání alternativních trestů se pro mnohé soudce stává běžnější věcí a v souvislosti s pracovní reintegrací se jedná o velký krok. Pokud odsouzenému nebude uložen nepodmíněný trest, nemusí nutně přijít o svou práci či ho to právě donutí si nějakou najít. Z odpovědi Informanta 2 na otázku „*Co pro vás bylo nejtěžší v souvislosti s prací?*“ usuzuji, že právě příslib zaměstnání, který mu u podmíněného propuštění chyběl, a následný pobyt doma bez možnosti pracovat byl příčinou, že přijal jakoukoliv práci, ačkoliv mu nebyla nabídnuta smlouva.

Intenzivní informovaností laické veřejnosti můžeme v budoucnu dosáhnout změny v přijetí propuštěných vězňů a také v jejich zaměstnávání. Tím se sníží možnosti recidivy a zvýší účinnost alternativních trestů.

V restorativní justici a alternativních trestech spatřuji budoucnost, proto jsem toho názoru, že otevřenost společnosti k tomuto způsobu trestání je klíčem ke zlepšení podmínek pro život odsouzených i propuštěných vězňů.

Seznam použitých zdrojů

- AUEROVÁ, J. Role Probační a mediační služby ČR v rámci prevence kriminality. In: *Kraj Vysočina, oficiální internetové stránky kraje Vysočina* [online]. Jihlava, 2011, posl. aktualizace 23. 2. 2011 [cit. 17. února 2022]. Dostupné z: https://www.kr-vysocina.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450008&id=4032821&n=role-probacni-a-mediacni-sluzby-cr-v-ramci-prevence-kriminality
- BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.
- ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-807-3804-619.
- GARSDIE, R. The prisoner education and employment strategy. In: *Center for crime and justice studies* [online]. Londýn, 2018, posl. aktualizace 24. 5. 2018 [cit. 16. února 2022]. Dostupné z: <https://www.crimeandjustice.org.uk/resources/prisoner-education-and-employment-strategy>
- HÁLA, J. et al. *Quo vadis poena*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-779-8.
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
- Handbook on restorative justice programmes* [online]. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2020 [cit. 16. února 2022]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/20-01146_Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf
- HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010. ISBN 978-80-7248-574-1.
- JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2012. ISBN 978-80-8718-224-6.
- JŮZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.
- KERŠNEROVÁ, P. Víte, co je postpenitenciární péče? In: *Benešov, oficiální stránky města* [online]. Benešov, 2016, posl. aktualizace 1. 8. 2016 [cit. 05. února 2022]. Dostupné na: https://www.benesov-city.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=219&id=40524&n=vite%2Dco%2Dje%2Dpostpenitenciarni%2Dpece
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRELL, W. Angažování se dobrovolníků ve vězeňství: Občané integrují občany. In: HÁLA, J. *Quo vadis poena*. Praha: Triton, 2014, s. 40–52.
- LEŠKOVÁ, L. *Sociální pracovník v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti*. Brno: Librix.eu, 2013. ISBN 978-80-263-0554-5.

- MAREŠOVÁ, A., TAMCHYNA, M. Několik připomínek k současným pokusům o resocializaci vězňů. *Trestněprávní revue*, 2011, **2011**(9), s. 260–263.
- MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MÍČKOVÁ, S. *Resocializace osob po návratu z výkonu trestu odnětí svobody*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Vedoucí práce J. Hořák, M. Vanduchová.
- MOTEJL, O. et al. Postpenitenciární péče. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Vězeňství*, 2010, **10**(6), s. 185–190.
- MOTEJL, O. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010. ISBN 978-80-7357-606-6.
- MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“ *Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
- MYDLÍKOVÁ, E. Motivační trénink vězněného před jeho prepustením na slobodu. *Sociální práce*, 2012, **12**(2), s. 41–44.
- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6.
- NOVOTNÝ, I. Zaměstnávání vězňů? Neptejte se, proč byli v base. Hledejte lidi s motivací. In: *Forbes* [online]. 2017, posl. aktualizace 21. 2. 2017 [cit. 23. února 2022].
- OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Zaměstnání jako významný faktor úspěšné resocializace. In: *Sociální práce* [online]. 2014, posl. aktualizace 11. 9. 2014 [cit. 23. února 2022].
- PASEKOVÁ, E. Pilotní projekt probačního domu končí, zapojilo se málo odsouzených. In: *Česká justice* [online]. 2016, posl. aktualizace 7. 7. 2016 [cit. 20. února 2022]. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2016/07/pilotni-projekt-probacniho-domu-konci-zapojilo-se-malo-odsouzenych/>
- PRCHALOVÁ, B. V Písku bude dům pro propuštěné vězně. In: *Novinky.cz* [online]. 2022, posl. aktualizace 17. 2. 2022 [cit. 20. února 2022]. Dostupné na: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/v-pisku-bude-dum-pro-propustene-vezne-40387095>
- RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I. Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- SOLNÁŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, s.r.o, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- ŠAUEROVÁ, M. Motivace odsouzených mužů ve výkonu trestu k účasti na celoživotním vzdělávání. In: VETEŠKA, J., SALIVAROVÁ, J. *Vzdělávání dospělých – příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service, 2013, s. 141–160.

- ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: Armex, 2007. ISBN 978-80-8679-548-5.
- TIMMER, R. Péče a poradenství pro propuštěné vězně na příkladu z Nizozemí. *Sociální práce*, 2012, **12**(2), s. 33–35.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-2620-696-5.
- Velký sociologický slovník, II. svazek, P–Z*. Praha: Karolinum, Vydavatelství Univerzity Karlovy, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
- VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. ISBN 978-80-7478-898.
- VETEŠKA, J. *Psychologie kriminálního chování*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0731-5.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.
- ZHŘÍVALOVÁ, P., RAZSKOVÁ, T., PŘESLIČKOVÁ, H. Zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. In: *Práce a mzda* [online]. 2019, posl. aktualizace 20. 9. 2019 [cit. 20. února 2022]. Dostupné na: <https://www.praceamzda.cz/clanky/zamestnavani-osob-propustenych-z-vykonu-trestu-odneti-svobody>

Seznam příloh

Příloha I. – Přepis rozhovoru s Informantem 1

Příloha II. – Přepis rozhovoru s Informantem 2

Příloha III. – Přepis rozhovoru s Informantem 3

Přílohy

Příloha I.

Informant 1

Jak dlouho jste byl ve vězení, než vás pustili na podmínku?

Celkem pět let.

Měl jste práci v průběhu výkonu trestu?

Bohužel ne, tam prej nepracoval skoro nikdo. Občas někdo rozdával obědy a uklízel společný sprchy nebo byl v knihovně teen...správce. Ale těch moc nebylo. Já chtěl pracovat hned. Věděl jsem, že tam budu dlouho, tak by to byla příjemná změna v tý nudě, kdy jste jenom zavřená na cele a můžete nejdál do knihovny, a to ještě s bachařem za prdelí. *Uchechnul se.*

Jak dlouho jste v podmínce?

Čtyři roky.

Co byla první věc, kterou jste po propuštění udělal?

To už ani nevím. Asi byste ráda slyšela, že jsem poslušně šel na probační nebo něco podobného... *Směje se.* To vás zklamou. Fakt nějak nevím. Ale jak se znám, pravděpodobně jsem se šel vylejt. *Smích.* I když to vlastně určitě ne, to jsem nesměl. *Opět se směje.*

Tak jak se vám třeba hledala práce?

Joo, tu jsem musel mít hned. Zbyly mi nějaký dluhy z dřívějš a zároveň jsem musel platit těm pozůstatejm. A taky to po mně vyžadoval můj probační. Vostrej chlap je to. Ale nešlo to tak rychle, jak jsem si říkal. Na úřadu mi nějaký nabídky dali, ale ty jsem si říkal, že jsou pro mě dost počarou. Já se cejtil aspoň na těch pětadvacet měsíčně, mám maturu, tak těch pár šušňů, co mi nabízel úřad, bylo fakt ubohých a ještě v hrubym.

Ale nyní už práci máte. Kdo vám pomohl ji najít?

Byl to pan Y, to je ten vostrej probační, víte? Nejdřív mě teda slušně zjebal, že proč jsem nevzal práci z úřadu a tak. Nák si nechťel nechat vysvětlit, že nám svojí cenu. Ale pak vychladnul a dal mi pár čísel. Nikde mi sice nenabídli tolik, jak jsem chtěl, ale potkal jsem tam týpka, co mi dohodil džob. Tak jsem to moh aspoň říct tomu probačnímu, že teda práci mám. Sice je to teda bez smlouvy, ale aspoň dobře platí.

Setkal jste se někde s diskriminací jen proto, že jste byl ve vězení?

Joo, celkem všude. Třeba ženský to docela sere. Takový ty slušný, jako ste vy. Takovou bych nákou chtěl. *Usměje se.* Na to, že jsem byl v base, letí jen takový ty složitý a co maj nákej problém. A o to já nestojim.

Jak jste se cítil?

No tak ze začátku mně to bylo jedno, že jo. Potřeboval jsem si pořádně zapíchat, tak jsem to střídal jak ponožky. Ale po nějaký době mě to začalo srát. Chci se taky usadit.

Co třeba v práci, setkal jste se s nějakou diskriminací?

Noo, taky. To je jasný. Nejen, že mi nechtěli dát pořádný prachy, za který stojím, ale taky mě skoro nikde nechtěli vůbec. Víte co, já před tím byl kuchař v jedné fajnové hospodě, ale tam mě samozřejmě už taky nechtěj. Prej když lezu vožralej za volant, nesmím u nich pracovat. Asi se bojeje, že bych jim vyžah šecky ty flašky, co maj na baru nebo co. *Směje se.* Já nejsem žádný alkoholik a za tu chybu, co jsem udělal, budu teďka platit asi nafurt. A to i penězma. Tak dělám takovou děvku pro šecku v jedné firmě. Něco jako údržbář.

Co pro vás bylo nejtěžší v souvislosti s prací?

Noo, asi to, že mi nikde nechtěli dát, kolik jsem chtěl. Nebo chtěli, ale dycky k tomu chtěli i čistej rejstřík. A to je u mě problém. *Směje se.* To víte, že mě napadlo jim to neříct, že mám záznam, ale oni by ho pak náhodou chtěli vidět, ten rejstřík, a já bych byl zase v prdeli a ještě za lháře. Tak jsem to rači dycky nechal. Ale třeba teď v týhle práci mě sere, že nemám smlouvu. Jako prachy pěkný, ale žádná jistota, že jo. Není úplně příjemnej pocit pracovat někde, kde si nemůžete vzít dovolenou, protože na ní nemáte nárok, nebo nedejbože když onemocním. To mi pak nebude nikdo platit nemocenskou. Jako by nestačilo, že mi neplatí žádný to pojištění státu. *Odfrknul si.* Jako hledám pořád někde dál, ale dřív, než budu mít něco novýho, nemůžu odejít. Fakt mám co platit. *Směje se.*

Děkuji za rozhovor a ať se vám daří.

Díky, vám taky.

Příloha II.

Informant 2

Jak dlouho jste byl ve vězení, než vás pustili na podmínku?

Přesně tři roky.

Měl jste práci v průběhu výkonu trestu?

Nene, chtěl jsem, protože to líp vypadá, pak v tý žádosti o podmínku. *Smích*. Ale co mi říkal Ludva, ten taky nepracoval, práci tam mělo jen část lidí a ty seděli na dýl než já. Byla to fakt pruda, když ani do tý práce nejdete, hrozně pomalu to utíká.

Jak dlouho jste v podmínce?

Mám to na čtyři roky, ale teď už jsem skoro v cíli. Už mně zbejvá jenom rok. Ono vlastně dostanete i nějaký povinnosti, co nesmíte a musíte během tý podmínky. Třeba já všechno, co jsem měl během tý celý podmínky udělat, tak jsem tak nějak zvládnul už teď. Nevím, co ten zbytej rok mám teda dělat. *Smích*.

Co jste měl za povinnosti?

Tak takový ty běžný, co maj všichni, koho pustěj. Musel jsem zaplatit nějaký odškodnění paní X, ale v tom jsem měl štěstí, že to nebylo tak moc, a hlavně mi pomohla moje holka. Ta mi dala nějaký peníze a probační mi pomohla vyjednat měsíční kalendář, kterej jsem pak dodržoval, a když jsem přišel k víc penězům, který mi půjčili kamarádi nebo rodina holky, splatil jsem víc, a teď už nic teda platit nemusim. Taky nesmím chlastat a hulit trávu a další drogy mám taky zakázaný. Ale to pro mě není žádněj problém. Já stejně drogy nebral ani před tím. Občas jsem si zahulil, ale jen takový to sváteční hulení, víte, co myslim? *Spiklenecky se usmál*.

Co byla první věc, kterou jste po propuštění udělal?

Smích. Byl jsem tři roky zavřejnej, co byste udělala vy? *Smích*.

Já nevím, já tohle nikdy nezažila. Měl jste hodně možností, co udělat.

Smích. To buďte fakt ráda. Nebyl to žádněj med. Hodně možností jsem měl, to je fakt. Ale udělal jsem to, co by udělal asi každej chlap, víte co? *Smích*. Po třech letech v báni jsem myslel jen na svojí holku. *Smích*. Naštěstí si mě vyzvedla, tak to byla i rychlá cesta domů.

Jak se vám hledala práce?

Blbě. Jako každému se záznamem...*odmlka* Když už mě někde vzali, tak to bylo bez smlouvy. Jsem se bál to pak přiznat svojí probační. *Úšklebek*. Ona je sice hodná, ale musí bejt přísná a já nechtěl, aby z toho, že dělám na černo, měl někdo problémy. Byl jsem samozřejmě přihlášeněj na úradě práce, to mi řekla pani hned, že tam mám jít. Hned na první schůzce, potom co mě pustili.

Co jste hledal za práci?

Cokoliv. Ono když vás pustěj z basy, nemáte moc na výběr, co budete dělat. Já před tím byl automechanik v jedný malý dílně, ale tam mě znova vzít nemohli. Tak jsem hledal různě přes známý v hospodě a tak. Jeden týpek za mnou pak přišel, že jeho kámoš má

úklidovou firmu a tam by mě prej vzal. Víte co, já po všech těch průserech na pohovorech byl normálně rozhodlej, že jim o tom záznamu neřeknu, kdyby ho po mně chtěli. Naštěstí nechtěli nic. Ale prej, že by to ale bylo bez smlouvy, protože mám záznam. Tak jsem to vzal, mě to bylo jedno, já práci potřeboval fakt hned, abych moh šhecko začít platit.

Setkal jste se někde s diskriminací jen proto, že jste byl ve vězení?

To je jasný. Už jenom proto, že mě nechtěli znova vzít kluci z dílny, že jo. Jako oni to nemysleli nijak zle, si myslím, do hospody s některejma z nich pořád chodím. Na limču a kafe samozřejmě. *Smích.* Ale šéfové jsou blbý. Já to prostě umím a baví mě to, hrabat se v autech. Ale jenom proto, že jsem udělal kravinu a chvíli seděl, mě už vzít nechtěj.

Jak jste se cítil, když vás nechtěli vzít zpátky?

Na hovno. *Úšklebek.* Ale ne, tak bylo to blbý, že jo. Ale já s tím trochu počítal, že budu mít tenhle cejch. S tím musí každej počítat, kdo vyleze z basy. Jinak se z toho zblázní. Všichni na něj koukaj skrz prsty. I rodina. Tak proč by to mělo bejt v práci jiný, že jo?

Co pro vás bylo nejtěžší v souvislosti s prací?

Najít si jí. Asi jako pro všechny. Ono to není úplně prdel, ani když nemáte záznam. Ale já ho mám. Fakt to trvalo dlouho. Nejhorší bylo sedět doma a nic nedělat. Víte, jak je ten den pak dlouhej? Ještě když nejsem navočkovanéj... Jsem nechodil fakt nikam, kromě hospody, kde jsem stejně nepil, že jo. *Úšklebek.* Naštěstí aspoň tam jsem potkal pár lidí a moh se jich zeptat na nějakou práci. Jsem měl pocit, že to doma bylo jak další vězení, ale ne s ostrahou, ale s dohledem. *Smích.* Aspoň, že ten dohled byl hezkej. *Smích.*

Děkuji za rozhovor.

Jooo, za málo.

Příloha III.

Informant 3

Jak dlouho jste byl ve vězení, než vás pustili na podmínku?

Dva roky. Já měl totiž původně nastoupit na ty, na prospěšný práce, víte? Ale trochu jsem se zapomněl v hospodě, takže jsem samozřejmě nenastoupil, a to byl průser.

Měl jste práci v průběhu výkonu trestu?

Nee, to by se jim ani nevyplatilo, když jsem šel hned zas ven. *Směje se*. Ale víte jak, ani jsem se do ní úplně nehrnul. Mně totiž bylo jasné, že mě na podmínku po půlce pustěj.

Jak dlouho jste v podmínce?

Už dva roky. Ale mám to na čtyry. Moc jsem nepochopil, proč mi to dali takhle na dlouho. *Ušklíbne se*. Dyť to je stejně dlouho, jak bysem seděl.

Co byla první věc, kterou jste po svém propuštění udělal?

Jooo, to si pamatuju! Jel jsem domů k rodině, ale tam mně nikdo neotevřel. *Smích*. Přitom já úplně věděl, že doma jsou, ne. Oni totiž měli zaparkovaný auto u baráku a jak jsou starý, už nikam pěšky nechoděj, takže byli určitě doma. *Smích*. Tak jsem hezky rychle pochopil, že o mě nestojej, a šel jsem do hospody za kámošem nabalit nějakou buchtu. Teda. *Zarazí se a začne se smát*. Slečnu jsem chtěl říct. *Směje se*. Někde jsem totiž přespat musel, že jo. Tak jsem v tý hospodě seděl až do večera a nějakou vyhlížel. Sice jsem neměl ani vindru, ale jelikož je kámoš hospodskéj, věděl jsem, že mi naleje i tak. A byl to úspěšnej večer, jen tak mezi řečí. *Směje se*.

Jak se vám hledala práce?

No, blbě. Ono vás totiž nikde nechtěj, když jste vylezla z basy. Já tenkrát bydlel na azyláku, takže by tam šla sehnat kdejaká práce od různých lidí, ale já nechtěl zpátky, víte co. *Odmlčel se*. Tak jsem se jich tam pro jistotu ani neptal. Ale probační mně dal číslo na nějaký fimry, kde prej na rejstříky nehrajou. To jsem byl rád. Jenže průser byl, že vždycky chtěli smlouvu, a o tu já prostě nestojim. Víte co, já mám pár dluhů a exekutoři po mně jdou jak po flusu. To úplně nestojim o to, aby mně ty prachy šecky vzali, že jo. Takže. *Odmlčel se*. Jste říkala, že je to anonymní, co? *Kývnu*. Tak to říct můžu. Pro mě je prostě výhodnější bejt na dávkách a pracovat na černo. To vám říkám na rovinu. Takže pak jsem sehnal práci od nějakýho týpka z azyláku. Docela rovněj chlap, akorát byl hodně vyhulenej. To na něm bylo vidět. My spolu totiž seděli, tak jsem ho znal. Ale on vůbec netušil, s kým mluví, tak jsem se nehlásil k tomu, že se známe tamvocaď.

Setkal jste se někde s diskriminací jen proto, že jste byl ve vězení?

No jééje! *Uchechtne se*. Nejen kvůli tý práci, jo. Ono bejt v base není moc oblíbený, víte? *Směje se*. Jako nejhoší je, že některejm je to jedno, ale jiný na vás koukaj skrz prsty. Třeba ženský. Jestli nechcete nějakou ujetou, která má ráda kriminálníky, ale chcete nějakou normální, tak jí to radši neříkejte. Dyť na to vůbec nemusí přijít, ne? To samý platí s prací. Když se vyloženě nezeptaj na rejstřík, neřeknu jim, že jsem seděl. Blbý je, že já chci dostávat dost peněz, ať ten život za něco stojí, že jo. A ono u většiny,

co tyhle peníze nabízej, ten čistej rejstřík chtěj. A taky chtěj na smlouvu, a to jsem už říkal, že nechci.

Jak jste se cítil?

Blbě. Když mezi kámošema řeknete, že jste seděl, ale přitom jen tak mezi řečí, jo, a některý si od vás pak odsednou nebo už se vám neozvou, je to blbý. Proto jsem to ani můj ženský neřek, že jo. Jsem s ní zatím spokojenej a nechci jí ublížit, tak jí to říkat ani nebudu.

Co pro vás bylo nejtěžší v souvislosti s prací?

Najít práci, za kolik jsem chtěl. Všude mi nabízeli málo. Ani tady nemám tolik, kolik chci, ale dost se tomu blížim. Ale to je tím, že jsem na černo a on to nemusí danit. Asi i to, jestli jim to říct, o tom záznamu. Ale jelikož se sami neptali, nic jsem jim neřek. Něaky chlapi to samozřejmě ví, ale to jsou ty, co vim, že nepráskaj.

Děkuji za rozhovor.

Neni za co, snad to pomůže.

Bibliografický odkaz, klíčová slova, abstrakt

LIDOVÁ, Š. *Sociální dilemata resocializace podmíněně propuštěných osob*. České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. D. Urban Ph.D.

Klíčová slova: dilematické situace, penologie, penitenciární péče, zacházení, postpenitenciární péče, podmíněné propuštění, podmíněně propuštění, vězení, vězni, výkon trestu odnětí svobody, Probační a mediační služba

Abstrakt

Práce se zabývá dilematickými situacemi, které řeší podmíněně propuštění jedinci. Primárně je cílena na získávání a udržení zaměstnání a s tím vzniklé dilematické situace. První část se věnuje teoretickému popsání procesu znovuzачlenění vězňů, faktorů práce ve věznici a činnosti Probační a mediační služby během podmíněného propuštění. Další část práce se zaměřuje na zaměstnávání, nástroje znovuzачlenění a dilematické situace u podmíněně propuštěných vězňů. Za účelem popsání dilematických situací, které cílová skupina zažívá během získávání práce byly v rámci sondáže pomocí polostrukturovaných rozhovorů tyto provedeny u vzorku tří informantů. Díky tomu vzniklo několik hlavních dilematických situací. Citace z rozhovorů s informanty jsou v rámci práce reflektovány poznatky z odborné literatury zabývající se problematikou zaměstnávání lidí po výkonu trestu odnětí svobody. V minulosti již mnoho prací popsalo dilemata a dilematické situace, se kterými může přijít do styku probační úředník, či jiný pracovník, zabývající se podmíněným propuštěním. Tato práce má však za cíl poukázat zejména na dilemata, která řeší konkrétně podmíněně propuštění.

ABSTRACT

Social dilemmas of resocialization of conditionally released persons.

Key words: dilemma situations, penology, penitentiary care, treatment, post-penitentiary care, parole, prison, prisoners, imprisonment, probation and mediation service

The diploma thesis deals with dilemmatic situations, which are solved by conditionally released individuals. It is primarily aimed at gaining and retaining employment and the resulting dilemma. The first part deals with the theoretical description of the process of reintegration of prisoners, the factor of work in the prison and the activities of the Probation and Mediation Service during parole. The next part of the work focuses on employment, reintegration tools and the dilemmatic situation of parole prisoners. In order to describe the dilemmatic situations that the target group experiences during the acquisition of the work, these were conducted in a sample of three informants as part of the survey using semi-structured interviews. As a result, several major dilemma situations have arisen. Quotations from interviews with informants are reflected in the work findings from the literature dealing with the issue of employment of people after serving a sentence of imprisonment. In the past, many researches have described dilemmas and dilemmatic situations that a probation officer or other parole worker. However, this work aims to point out the dilemmas that specifically address conditional release.